

SVAMPE

38

1998

SVAMPE er medlemsblad for **Foreningen til Svampekundskabens Fremme**, hvis formål det er at udbrede kendskabet til svampe, både videnskabeligt og praktisk. Foreningen afholder hvert år en række ekskursioner, svampeudstillinger, foredrag og kurser.

Indmeldelse sker ved at indsende 110 kr. (ved bopæl i udlandet 120 kr.) samt tydeligt navn og adresse til:

Foreningen til Svampekundskabens Fremme
Postboks 168
2670 Greve
Giro 9 02 02 25

SVAMPE udkommer to gange årligt, næste gang til februar.

SVAMPE is issued twice a year. Subscription can be obtained by sending Dkr. 120 to:

The Danish Mycological Society
P.O. box 168
DK-2670 Greve, Denmark
telephone/fax: +45 4369 9802

Please give name and address clearly.

REDAKTIONEN

Jørgen Albertsen
Olsbæk Strandvej 71A, 2670 Greve
tlf. & fax: 43 69 98 02; e-mail: joergen_albertsen@fc.sdb.dk

Jens H. Petersen
Fuglesangsallé 88, 8210 Århus V.
tlf.: 86 10 00 96; e-mail: jens.h.petersen@biology.aau.dk

Jan Vesterholt
Kærvænget 32B, Gl. Sole, 8722 Hedensted
tlf.: 75 89 34 42; e-mail: vesterholt@vip.cybercity.dk

SVAMPE 38 er korrekturlæst af Steen A. Elborne & Mogens Holm og fotosat samt trykt hos Skive Offset, Oddense.

Ametyst-Kantarel og andre kantareller i Danmark

Christian Lange

Hat af Ametyst-Kantarel, CL97-005. Foto Christian Lange.

Kigger man i Nordic Macromycetes i nøglen til kantareller optræder navnet *Cantharellus cibarius* var. *amethysteus*, endog med en angivelse fra Danmark, fra Åbenrå. Hvad i alverden er det for en slags kantarel?

I den smukke svenske kantarelbog (Persson & Mossberg 1994) findes der en akvarel af en *Cantharellus amethysteus*, på svensk kaldet ametistkantarell. Det er den samme, her blot regnet for en selvstændig art. Om den står der, at det er en art fra mellemeuropæiske bjergegne, der dog også er kendt fra det sydlige England.

På foreningens weekendtur til Katrinedal den 31. august 1997 faldt jeg over nogle mærkelige, violet-skællede kantareller på en lille skrænt blandt Stor Frytle (*Luzula sylvatica*). Pludselig blev jeg mindet om beskrivelsen i Nordic Macromycetes. Dette her måtte være disse mystiske „ametyst-kantareller“. Ugen efter blev den fundet to andre steder omkring Århus, det ene af stederne endog i kilovis!

Beskrivelse

Hat 10-50 mm bred, ret tykkødet, ±flad med

Christian Lange, Afd. f. Systematisk Botanik, Nordlandsvej 68, 8240 Risskov; e-mail: Christian.Lange@biology.aau.dk

Cantharellus amethysteus and related species in Denmark

SUMMARY: A description is given of *C. amethysteus* based on three collections from 1997 in Denmark, giving a total of four known localities from Denmark. It is decided to recognize both *C. amethysteus* and *C. pallens* at species level, based primarily on cap characters, flesh reaction and ecology. *C. amethysteus* is found to have slightly larger spores than *C. cibarius*, but not as significantly as indicated by Romagnesi (1995). *C. amethysteus* and *C. pallens* is found on rich, often clayey soil in Denmark, contrary to *C. cibarius* which seems to prefer more sandy and acidic soil types. Table 1 summarizes the main characters in this group of chanterelles. Another rare cantherelle, *C. melanoxeros*, collected twice in Denmark, is shortly discussed. *C. friesii*, hitherto not known from Denmark, is mentioned. It is known from neighbouring countries and therefore it should be taken into consideration when collecting chanterelles in Denmark.

Illustrations of *C. cibarius*, *C. pallens*, *C. amethysteus* and *C. melanoxeros* are presented.

indrullet rand som ung, fint gråviolet skællet på cremegul til gul baggrund. Sporebærende lag cremegult, stok relativ tyk, 10-15 mm, cremegul til gul, nogle med brunlige bælter, ±brunligt anløbende ved berøring. Lugt som Almindelig Kantarel, smag let bitter. Sporer bredt ellipsoidiske, 8-9,9-11,8 × 4,7-5,4-6,1 µm (n=20).

Ametyst-Kantarel er i Skandinavien kun angivet fra Danmark, hvor der nu foreligger fire fund, hvoraf de tre som nævnt er fra 1997. Arten er nok til dels overset. Mon ikke den er blevet samlet og spist uden at finderne har tænkt nærmere over, at de fundne svampe var noget mørkere og mere skallede end kantareller plejer at være? Kantarellernes spiselighed bevirker sjovt nok, at der kun findes meget få herbariebelæg af kantareller i de danske svampeherbarier.

Ametyst-Kantarel er kendt fra både England, Tyskland og Holland, men er tilsyneladende alle steder sjælden til meget sjælden. De danske lokaliteter kunne tyde på, at den i stil med Bleg Kantarel foretrækker en mere næringsrig, leret bund end Almindelig Kantarel.

Udmærkede illustrationer af Ametyst-Kantarel kan for eksempel findes i Persson & Mossberg (l.c.), Pegler, Roberts & Spooner (1997), Dähncke (1993) samt Cetto (1987).

Almindelig Kantarel og lignende arter

Hele gruppen af kantareller kan groft opdeles i to dele: Den ene gruppe rummer arter, hvis frugtleger er ±kødede og har massive stokke, den anden gruppe de arter, der er tyndkødede og har hule stokke. I den første tilhører alle arterne slægten *Cantharellus*, i den anden findes repræsentanter for tre slægter: *Cantharellus*, *Craterellus* og *Pseudocraterellus*. Den første gruppe kaldes her Almindelig Kantarel-gruppen og rummer i Nordeuropa følgende arter som på nær *Cantharellus friesii* og *C. aurora*, er fundet i Danmark:

Cantharellus cibarius (Almindelig Kantarel)
Cantharellus pallens (Bleg Kantarel)
Cantharellus amethysteus (Ametyst-Kantarel)
Cantharellus melanoxeros (Sværtrende Kantarel)
Cantharellus friesii (Abrikos-Kantarel)
Cantharellus aurora.

I den anden gruppe finder man arterne:

Cantharellus tubaeformis (Tragtkantarel)
Cantharellus cinereus (Grå Kantarel)
Craterellus cornucopoides (Stor Trompetsvamp)

Pseudocraterellus undulatus (Liden Kantarel).

Denne gruppe vil ikke blive behandlet nærmere her.

I tabel 1 har jeg forsøgt at opsummere de vigtigste karakterer for arterne i Almindelig Kantarel-gruppen. Bemærk at de væsentligste forskelle findes i hatfarve og -struktur. Mikroskopisk er der ikke de store forskelle, og der er meget overlap i sporestørrelserne. Studier af pigmenter og anden kemotaksonomi kan måske give flere anvendelige karakterer.

Som nævnt i indledningen bliver Ametyst-Kantarel betragtet som henholdsvis en selvstændig art (*C. amethysteus* (Qué.) Sacc.) eller som en varietet af Almindelig Kantarel (*C. cibarius* var. *amethysteus* Qué.). Det er et klassisk taksonomisk problem: Hvor trækker man grænsen imellem to arter eller blot varieteter af samme art? Hansen & Knudsen (1997) samt de to checklister Kreisel (1987) og Arnolds, Kuyper & Noordeloos (1995) vælger at betragte Ametyst-Kantarel som en varietet af Almindelig Kantarel, mens Romagnesi (1995), Persson & Mossberg (1994) og Pegler, Roberts & Spooner (1997) regner den for en selvstændig art. Men hvad adskiller præcist Ametyst-Kantarel fra Almindelig Kantarel? Som man ser er det altså ikke bare et spørgsmål om hattens farve, der adskiller disse taxa. Der er også forskel på hattens struktur og kødets tendens til at anløbe. Romagnesi (1995) angiver også, at Ametyst-Kantarel skal have større sporer end Almindelig Kantarel. Målinger på nogle af mine kollektioner af kantareller viste godt nok, at Ametyst-Kantarel havde lidt større sporer end Almindelig Kantarel, 10 × 5,5 µm i forhold til 8 × 4,5 µm, men der skal studier af flere kollektioner til for at afgøre, om det er signifikant, idet der er overlap imellem de to.

En anden karakter er om kødet anløber ved berøring. Det er en karakter der også adskiller Bleg Kantarel fra Almindelig Kantarel, idet kødet anløber hos Bleg Kantarel, men ikke hos Almindelig Kantarel. Da kødet hos Ametyst-Kantarel også anløber, skulle den derved nærmere være beslægtet med Bleg Kantarel.

Er Bleg Kantarel så også en selvstændig art? Den er typisk større og blegere end Almindelig Kantarel (se f.eks. de nærmest overtypiske eksemplarer i Ryman & Homåsen (1984), og så anløber kødet brunligt. Det er to særskilte karakterer og burde være nok til at definere den

	<i>C. cibarius</i>	<i>C. pallens</i>	<i>C. amethysteus</i>	<i>C. melanoxeros</i>	<i>C. friesii</i>
Hat	glat, gul, orangegul til karrygul	glat til småskælle, creme, cremegul til gul	småskælle, gråviolet på gullig baggrund	radiærfibret, småskælle, læderbrun, okkerbrun til honninggul	glat, fint trådet til småskælle, orangegul, abrikosorange til koralrød
Sporebærende lag	af hattens farve eller lidt lysere	gul til orangegul, mørkere farvet end hat og stok	gul til cremegul	rødgrå til gråoliven	cremegul, gul til ±laksefarvet lysere end hat og stok
Stok	af hattens farve	af hattens farve	gul til cremegul, med tendens til brunlige bælte	karrygul til bleggul	orangegul, typisk lysere end hatten, hvidlig mod basis
Kød	uforanderligt	gulbrunt til brunligt anløbende (unge eksemplarer)	gulbrunt til brunligt anløbende (unge eksemplarer)	sort anløbende	uforanderligt
Sporer	7-10 x 4-6 µm	7-8,5 x 4-4,5 µm	8-12 x 4,5-6 µm	8-10 x 5-7,5 µm	8,5-12 x 4-6 µm
Smag	bitter	bitter	bitter	neutral	neutral
Voksested	løv- og nåleskov på mor- eller sandbund	løvskove på muld- eller lerjord	løv- eller nåleskove på muld- eller lerjord	rige løvskove på muld eller lerbund	rige løvskove (Norge)

Tabel 1. Vigtige karakterer hos arterne i Almindelig Kantarel-gruppen.

som en selvstændig art. Hvis man følger Kuypers (1988) definition af en varietet som adskilt fra „hovedarten” af en enkelt, ikke variabel karakter, så kan man herved godt forsvare at kalde Ametyst-Kantarel for en selvstændig art.

Bleg Kantarel har også – lige som Ametyst-Kantarel – tendens til at hatten sprækker småskælle op (det ses tydeligt på Dähnckes (1993) illustration). Endelig ser det også ud til, at Bleg Kantarel, ligesom Ametyst-Kantarel, findes på rigere bund end Almindelig Kantarel, hvilket også hollænderne erfarer (Arnolds 1998).

Jeg har derfor valgt at opfatte disse tre taxa som selvstændige arter, men jeg indrømmer gerne, at man ind imellem finder frugtlegemer, hvor det ikke er nemt at afgøre om det er den ene eller den anden art. Vær også opmærksom på, at der er kendt farveløse, dvs. nærmest helt hvide former af Almindelig Kantarel (beskrevet som *C. cibarius* var. *albus* Fr.) og muligvis er det også denne form, der ligger til grund for navnet *C. pallidus* (Velen.). Corner (1966) oplister hele 14 varieteter af Almindelig Kantarel fra Europa! Der er nok at vælge imellem.

Sværtneende Kantarel

En af de sjældneste kantareller i Danmark er Sværtneende Kantarel (*C. melanoxeros*). Denne art

ligner mere en tykkødet Tragtkantarel end en Almindelig Kantarel. Den har en brungullig, fibret hat, gråligt sporebærende lag og gullig stok. Karakteristisk er, at den anløber tydeligt mørkt (sort) ved berøring og ved tørring. En anden tydelig forskel mellem Tragtkantarel og Sværtneende Kantarel er, at Tragtkantarel har hul stok, mens den er massiv hos Sværtneende Kantarel. Tilsyneladende ser det også ud til, at Sværtneende Kantarel ofte står i små knipper. Størrelsesmæssigt ligner den tragtkantarel, men er oftest betydeligt mere tykstokket. Mon ikke den slægtsskabsmæssigt står nærmere Tragtkantarel end Almindelig Kantarel?

Der findes to indsamlinger af Sværtneende Kantarel fra Danmark. Det første fund er fra 1987 fra Mourier Petersens Plantage ved Ringkøbing, det andet fund fra Staksrode Skov ved Vejle, fra 1994. På grund af ligheden med Tragtkantarel kan den være overset, men er uden tvivl en sjælden art i Danmark. Den er kendt fra både Norge og Sverige, men er begge steder meget sjælden og rødlistet (Bendiksen m.fl. 1998, Larsson 1997).

I nogle bøger synonymiseres Sværtneende Kantarel med et andet takson, *C. ianthinoxanthus* (se f.eks. Breitenbach & Kränzlin l.c.), men det drages dog i tvivl af flere forfattere. Ser man på billedet i Pilze der Schweiz af sværtneende

Almindelig Kantarel (*Cantharellus cibarius*), Nørklit, Lild Klitplantage, 21.10.1993 (JV93-1369). Foto Jan Vesterholt.

Bleg Kantarel (*Cantharellus pallens*), Trelde Vesterskov, 11.9.1992 (JV92-447). Foto Jan Vesterholt.

Ametyst-Kantarel (*Cantharellus amethysteus*), Borum Skov vest for Århus, 31.8.1997 (CL97-006). Foto Poul Erik Brandt.

Sværtende Kantarel (*Cantharellus melanoxeros*), Staksrode Skov øst for Vejle, 25.9.1994 (JM94-203). Foto Jens Mårbjerg.

kantarel forestiller det netop dette andet takson. Den virker til at være noget forskellig fra Sværtneende Kantarel med sit udpræget laksefarvede sporebærende lag, og mon ikke den bør opretholdes som selvstændig art. *C. ianthinoxanthus* er ikke angivet fra Skandinavien og er tilsyneladende en sydeuropæisk art.

Abrikos-Kantarel

I mange svampebøger og artikler optræder der endnu et kantarelnavn, der er af interesse for danskere – eller bør i hvert fald være det. Det er den lille, orangefarvede *Cantharellus friesii*. Den har det, set fra danske forhold, uheldige svenske navn orange kantarell, så her nytter det ikke noget at overtage det svenske navn. På den anden side er den heller ikke kendt fra Sverige, men er dog fundet i det sydlige Norge. Man kunne kalde den for Abrikos-Kantarel, da den er gullig til orange, som modne abrikoser.

Abrikos-Kantarel er kendt fra tre fund i Norge (Gulden 1994). I den norske rødliste angives den at skulle vokse i ædelløvskov (Bendiksen et. al. 1998). Den er klassificeret som sårbar (V) i Norge. Ifølge Persson & Mossberg (1994) findes der sydsvenske angivelser, der kunne være denne art. Den er desuden fra vore breddegrader kendt fra Skotland og England og Tyskland (Kreisel 1987).

Abrikos-Kantarel beskrives at være mindre (op til 45 mm bred) og mere intenst orangefarvet end Almindelig Kantarel. Undersiden er blegere end oversiden og ofte med en svagt laksefarvet eller rosa tone. Den angives også at være lugtløs.

Ifølge Orton (1964) skulle der desuden være mikroskopiske skillekarakterer, iden den har vakuolært, orange pigment i hathudscellerne, samt smallere og lidt længere sporer (8,5-10,5 × 4,5-5(-5,5) µm). Sammenligner man med de andre sporemaal fra tabellen er forskellene dog ikke voldsomme. Der er udemærkede illustrationer af arten i Persson & Mossberg (1994), Breitenbach & Kränzlin (1986), Dähncke (1993) samt Pegler, Roberts & Spooner (1997). Det er bestemt en art, man skal være opmærksom på i Danmark.

Jan Vesterholt har fortalt, at han har fundet nogle små, lugtløse kantareller ved Århus, men undersøgelse af mikroskopiske karakterer på herbariematerialet peger ikke på Abrikos-Kantarel. Disse typer bør nok studeres nærmere i frisk tilstand, så vær opmærksom på små, orangefarvede kantareller fra løvskov!

MATERIALE:

AMETYST-KANTAREL:

Ø-JYLL.: Velling Skov v. Lystrupminde, 31.8.1997, C. Lange (CL97-005)(C); Borum Skov vest for Århus, 31.8.1997, E. & P.E. Brandt (CL97-006)(C); Havreballe Skov syd for Århus, langs Husmandstien, 21.9. 1997, F.V. Larsen (intet materiale gemt).

SVÆRTENDE KANTAREL:

Ø-JYLL.: Staksrode Skov øst for Vejle, 25.9.1994, J. Mårbjerg (JM94-203) (C)

Litteratur

- Arnolds, E. 1998. De Hanekam van Gunterstein en andere cantharelligheden. – *Coolia* 41(2): 78-87.
- Arnolds, E., T. W. Kuyper & M.E. Noordeloos 1995. Overzicht van de paddestoelen in Nederland. – Den Haag.
- Bendiksen, E., K. Høiland, T.E. Brandrud og & J.B. Jordal 1998. Truete og sårbare sopparter i Norge; en kommentert rødliste. Rødliste for truete sopparter i Norge – Red list of threatened fungi in Norway. Fungiflora. [http://www.toyen.uio.no/botanisk/botmus/sopp/redintro.html]. Juni 1998.
- Breitenbach, J. & F. Kränzlin 1986. Pilze der Schweiz, Vol 2. – Luzern
- Cetto, B. 1987. Enzyklopädie der Pilze. Vol. 1. – München.
- Corner, E.J.H. 1966. A monograph of the cantharelloid fungi. – *Ann. Bot. Memoir* 2.
- Dähncke, R.M. 1993. 1200 Pilze in Farbfotos. – Stuttgart.
- Gulden, G. 1994. Kantareller og trompetsopper i Norge. – *Våre Nyttv.* 89: 116-126.
- Hansen, L. & H. Knudsen (red.) 1997. *Nordic Macromycetes* Vol. 3. – Copenhagen.
- Kreisel, H. 1987. Pilzflora der Deutschen Demokratischen Republik. – Jena.
- Kuyper, T. 1988. Specific and infraspecific delimitation. In: Bas, C., T. W. Kuyper, M. E. Noordeloos & E. C. Vellinga (red.) *Flora Agaricina Neerlandica* Vol. 1. – Rotterdam.
- Larsson, K-H. 1997. Rödlistade svampar i Sverige. Artfakta. – Artdatabanken, Uppsala.
- Orton, P.D. 1964. Notes on British Agarics II. – *Notes Roy. Bot. Gard. Edinb.* 26: 43-65.
- Pegler, D.N., P.J. Roberts & B.M. Spooner 1997. British chanterelles and tooth fungi. An account of the British cantharelloid and stipitate hydroid fungi. – Royal Botanic Gardens, Kew.
- Persson, O. & B. Mossberg 1994. Kantareller. – Värnamo.
- Romagnesi, H. 1995. Prodrôme a une flore analytique des Hymenomycetes Agaricoides III. Fam. Cantharellaceae Schroeter. – *Doc. Mycol.* 98-100: 417-424.

Biscogniauxia nummularia

Dette er faktisk en tilføjelse til listen over de danske medlemmer af Stødsvampefamilien (*Xylariaceae*), da det fund som Lind (1913) angiver (Lolland, Lysemose, E. Rostrup, som *Nummularia bulliardi*); repræsenterer *Hypoxylon cohaerens* (Pers.: Fr.) Fr. (Granmo m.fl. 1989). Arten er den eneste fra sin slægt i Danmark. Der findes i følge den seneste monografi 38 arter på verdensplan (Ju m.fl. 1998) og i Norden i alt fem.

Biscogniauxia nummularia (Bull.: Fr.) Kuntze er tilknyttet bøg, formodentlig som svækkelsesparasit. Den bryder frem gennem barken over et stort areal på svækkede eller nyligt døde bøge. Først er fællesstromaet dækket af et lag bestående af både værtsceller og svampehyfer. Anamorfen dannes på dette lag, der siden afstødes, hvorved en gråsort plan stromaflade med utydelige, simple peritheciemundinger afsløres.

Arten kan let forveksles med en flade, udbredte *Diatrype*-arter, men disse har mere afgrænsede ofte furede peritheciemundinger. I mikroskopet afgøres sagen let, da *B. nummularia* har mørkebrune, ellipsoidiske sporer $10-14 \times 7,5-8,5 \mu\text{m}$. Det danske fund blev gjort på en usædvanlig nedbrudt bøgestamme, der tillige var angrebet af *Hypoxylon macrocarpum* (se herunder), og der er da heller ikke asci, men blot modne sporer tilstede i materialet. Arten anses for „zerstreut“ i Tyskland (Kriegelsteiner & Enderle 1989). Den er sjælden i det nordligste

Tyskland og forfatterne mener, den er afhængig af en kalkholdig jordbund og et mildt mikroklima. Fra det øvrige Norden er den kun kendt fra et enkelt Skånsk fund.

MATERIALE: Ø-JYLL.: Stenderup Midtskov, 27.9. 1996, på bøgestamme (*Fagus*) sammen med *Hypoxylon macrocarpum*, TL-4311 (C).

Thomas Læssøe

Hypoxylon macrocarpum

Der findes en hel række flade arter af *Hypoxylon* med mere eller mindre tydelige, røde farver. I Danmark er det *H. rubiginosum* (Pers.: Fr.) Fr. (især på Ask), der er den mest velkendte. Ved at skrabe en smule af overfladen ned på et stykke filterpapir og derefter dryppe med 10% KOH fås en smuk orangerød pigmentudtrækning. Det viser sig at indsamlinger med lidt mere purpurrøde farver (fx fra Bøg) i stedet viser en beskidt olivengul reaktion. Derudover er perithecierne større end hos *H. rubiginosum* (op til 1 mm høje og 0,7 mm brede).

Sådan materiale blev for 20 år siden beskrevet af Pouzar (1978) som *H. macrocarpum* Pouz. fra Tjekkiet og deromkring på ved af Aske-arten *Fraxinus angustifolia*. Den friske svamp lugter ifølge Pouzar som busken *Gaultheria* eller kernen af Aspe-Ildporesvamp, men dette har jeg ikke kunnet påvise på mit materiale – sikkert mest fordi jeg ikke har været opmærksom på karakteren.

Mogens Holm, Primulavej 11, 5700 Svendborg; e-mail: mogens.holm@dadlnet.dk

Christian Lange, Afd. f. Systematisk Botanik, Nordlandsvej 68, 8240 Risskov; e-mail: Christian.Lange@biology.aau.dk

Thomas Læssøe, Botanisk Institut, Ø. Farimagsgade 2D, 1353 København K.; e-mail: ThomasL@bot.ku.dk

Boris Schönfeldt, Solfaldsvej 4, st. 3, 5000 Odense C.

Notes on rare fungi collected in Denmark

SUMMARY: The following species belonging to the *Xylariaceae* are reported as new to Denmark: *Biscogniauxia nummularia*, *Hypoxylon macrocarpum*, *H. julianii* and *Lopadostoma pouzarii*. *Hypoxylon macrocarpum* appears to be widespread whilst the remaining taxa only are known from single collections.

The first Danish record of *Geopora sumneriana* is reported and a description is given. The fungus fruited in a cemetery lawn underneath *Cedrus* sp.

Sarcoscypha austriaca has been found in an orange form in eastern Jutland. It seems that *S. austriaca* is more common in Denmark than *S. coccinea*.

Verpa conica had an unusually good year in 1998 and was found in seven localities, of which five were new.

Biscogniauxia nummularia. England, Hereford, på nyligt væltet, barkklædt Bøg, TL-4071.

Biscogniauxia nummularia. England, Hereford, on recently fallen, corticated beech, TL-4071.

Sporerne er ca. som hos *H. rubiginosum*, 10-14 $\times$ 4,5-5,5 μ m. Pouzar sammenlignede iøvrigt primært med *H. fuscum* (Pers.: Fr.) Fr., der har en lignende pigmentation og også forekommer i en flad form. Denne art har dog også mindre perithecier og lidt større sporer.

Hypoxylon macrocarpum er ikke tidligere rapporteret fra Danmark, men som det fremgår af nedenstående liste er den vidt udbredt, måske især på gode løvtræskaliteter. Jeg har set den i størst mængde i Allindelille Fredskov, men den er heller ikke sjælden i Jægersborg Dyrehave og i Strødam Reservatet i bunden af Grib Skov. Det er måske en god overvågningsart? Den angives som sjælden i Tyskland (Kriegelsteiner & Enderle 1989), og jeg er også bekendt med nogle fund fra det sydligste Sverige.

MATERIALE: Ø-JYLL.: Stenderup Midtskov, 27.9.1996, på bøgestamme (*Fagus*) med *Biscogniauxia nummularia*, TL-4312 (C) – NØ-SJÆLL.: Gadevang, Strødam Reservatet, 21.9.1996, på Bøg (*Fagus*), TL-4298 (C); Jægersborg Dyrehave S for Rådvad v. Lille Mose, 28.3.1998, på Bøg, TL-4930 (C) – S-SJÆLL.: Suserup Skov, 9.5.1997, på Elm? (*Ulmus*), TL-4476 (C); 17.10.1997, på Bøg, TL-4578 (C); Sorø Sønderkov, helt mod syd på Sorte Linie, 15.10.1997, på Bøg?, TL-4574 (C) – MØN: Klinteskoven, 26.9.1997, på cf. *Acer*, TL-

4525 (C).

Thomas Læssøe

Hypoxylon julianii

Det var en stor overraskelse for undertegnede, at *H. julianii* L.E. Petrini kunne findes så langt mod nord. Typelokaliteten ligger i Kanton Graubünden i Schweiz, hvor den groede på Grå-El (*Alnus incana*), og den er siden kun rapporteret fra samme kanton (Petrini & Müller 1986, Ju & Rogers 1996). Det danske voksested er et lille tæt pilekrat i et kalkvæld nederst i Jydelejeslugten næsten i strandhøjde.

Arten kendes på kombinationen af kraftigt orange pigment (med KOH, se ovenover) og de store sporer (14,5-20 $\times$ 6-8 μ m). Fællesstromaet er i det danske materiale uselt at se på, aldrig mere end én cm i udstrækning og mindre end én mm tykt og af farve nærmest som *H. rubiginosum* (grumset rødbrun). Jeg skal hermed opfordre alle til at holde øje med *Hypoxylon* på Pil, hvorfra jeg selv sagt modtager alt materiale med glæde.

MATERIALE: MØN: Jydelejevældet, 20.5. & 11.10.1995, på afbarkede, døde stående Pil (*Salix* sp.), i meget våd kildevegetation, TL-3867 & 4050 (C).

Thomas Læssøe

Lopadostoma pouzarii

En hyggelig forårstur hen til de klassiske, men nu ret sørgelige Jægerspris-ege førte til adskillige gode svampefund, hvor *L. pouzarii* Granmo & L.E. Petrini (1996) var klart det mest overraskende. Svampen dækkede over et større areal af en løvtræsstamme (formodentlig Ask), men dette til trods var den ikke let at se mod veddet, da den er helt i plan med overfladen og fællesstromaet stort set består af forkullet værtsvæv.

Sporerne er ellipsoidisk-fusiforme, rødbrune og $12-16,5 \times 5-7 \mu\text{m}$. Fundet var overraskende, dels fordi det ikke er hver dag, at en „stor“ kernesvamp bliver opdaget som ny for Danmark og i dette tilfælde var arten for kun kort tid siden blevet beskrevet som ny baseret på norsk (og kanadisk) materiale. Den minder ikke meget om de andre danske *Lopadostoma*-arter (Munk 1957) og det vil ikke undre, hvis den skifter slægt indenfor kort tid. Dens ukønnede stadie kan minde om det hos fx *Biscogniauxia*, men konidierne er slanke. Andre *Lopadostoma*-arter danner normalt konidier i en slimet masse indeni pycnider.

MATERIALE: NØ-SJÆLL.: Jægerspris Nordskov, Bredvig Mose, 25.4.1997, på liggende, afbarket stamme af Ask? (*Fraxinus*) i kanten af et meget fugtigt skovparti, TL-4430 & kultur på AAS (C).

Thomas Læssøe

Vår-Jordbæger (*Geopora sumneriana*)

Mogens Holm (1995) har i en tidligere artikel i Svampe omtalt en art af Jordbæger, *Geopora foliacea* fra sin indkørsel. Her kan vi rapportere det første sikre danske fund af *Geopora sumneriana* (Cooke) M. Torre, fundet af Boris Schønfeldt i en plæne under og nær et større Cedertræ (*Cedrus* sp.). Svampen blev fundet den 18. marts men frem til 3. maj kunne der stadig ses mere eller mindre friske frugtlegerer på myceliet.

En beskrivelse af arten er givet nedenfor.

Apothecier 3,5-8(-11) cm brede og op til 4 cm høje, først nedsænkede, med næsten hel rand, siden mere overfladiske med stjerneformet opsplitning; yderside brunt filthåret (K&W 6E6); hymenium cremefarvet (ca. 4A3); kød skørt, hvidt, op til 3 mm tykt.

Sporer $28-33 \times 12,6-15,6 \mu\text{m}$, ellipsoidiske til tenformede, oftest med to store dråber, men også med én stor dråbe og typisk med smådråber ved polerne.

Arten kendes fra andre *Geopora*-arter med store, til sidst næsten overfladiske frugtlegerer på sit forekomsttidspunkt og ikke mindst på de store, ellipsoidiske til tenformede sporer. Derudover er tilknytningen til cedertræer interessant, men det vides ikke om arten kun findes med Ceder. Desuden er det muligt at også andre *Geopora*-arter kan vokse med Ceder.

Jens H. Petersen har i sine upublicerede nøgler foreslået det danske navn Vår-Jordbæger, hvor altså også slægtnavnet er foreslået.

Arten findes i Middelhavsregionen og er ikke sjælden i det sydligste England. I denne vinter blev den fundet på flere hollandske lokaliteter end normalt (Nauta pers. medd.). Mogens Holm og Thomas Læssøe har gennemset en håndfuld danske kollektioner bestemt til *G. sumneriana*/*foliacea* og er kommet frem til at ingen udover det nye fund kan henføres til *G. sumneriana*. Dette fund er også det eneste fund gjort tidligt om foråret. Det øvrige materiale falder henholdsvis i *G. foliacea* med parallelsidede sporer og store apothecier og i *G. arenosa* (Krater-Jordbæger foreslået af Jens H. Petersen) med ret små, ellipsoidiske sporer og ret små apothecier. Vi gør dog opmærksom på at der findes yderligere danske arter i slægten. Ved bestemmelsen har vi bl.a. brugt en upubliceret nøgle af Brian Spooner. Vi kender ikke til andre nordiske fund af *G. sumneriana*.

Jens H. Petersen har foreslået det alternative navn Foldet Jordbæger for *G. foliacea*, men da arten ikke har særligt foldede apothecier og makroskopisk ligner meget *G. sumneriana* foretrækker vi det af Mogens Holm (1995) foreslåede Høst-Jordbæger, selv om de fleste *Geopora*-arter er fremme om efteråret.

MATERIALE: FYN: Odense, Assistens Kirkegård, 18.3.1998, under *Cedrus*, B. Schønfeldt (C).

Thomas Læssøe, Mogens Holm
& Boris Schønfeldt

En fejlfarvet Pragtbæger

En af de mest bemærkelsesværdige forårsbebudere blandt svampene er de knaldrøde pragtbægre. Mange kalder dem alle for

To opgravede eksemplarer af *Geopora sumneriana*, 18.3.1998. Foto Thomas Læssøe.

To farveformer af Krølhåret Pregtbæger (*Sarcoscypha austriaca*), 19.4.1998. Foto Morten Christensen.

Glat Klokkemorkel (*Veroa conica*) fra Øland, Sverige. Foto Christian Lange.

Skarlagen-Pragtbæger, men det har vist sig, at det faktisk drejer sig om to arter, nemlig dels Skarlagen-Pragtbæger (*Sarcoscypha coccinea*), dels Krølhåret Pragtbæger (*S. austriaca*) (Baral 1984). Tilsyneladende er det den krølhårede, der er den mest almindelige i Danmark.

Den 19. april var jeg på tur til Kielstrup Sø ved nordsiden af Mariager Fjord. På en skovklædt nordside var skovbunden pludselig fyldt med hundredevis af røde Krølhåret Pragtbæger. Men så fik jeg øje på fire eksemplarer, der var helt orange! Der var ellers ikke forskel på de røde og de orange; samme størrelse, samme struktur og samme voksemaade.

Pragtbægrene voksede frem langs med liggende, mere eller mindre rådne grene af især Pil og de fire orange sad på samme måde, langs den samme gren, så det var åbenbart det mycelie, der voksede i lige netop denne gren, der havde fået den egenskab at danne orange frugtleger. Der sad heller ikke

nogle normale røde frugtleger på denne pind. Mikroskopisk var der heller ikke forskel på de orange og de røde frugtleger.

Butterfill & Spooner (1995) angiver i deres artikel om *Sarcoscypha* i England, at der er beskrevet hvide former af *Sarcoscypha*. Ligeledes skriver Benkert (1991), at der findes hvide og orange former af Krølhåret Pragtbæger. Nu er begge disse former også kendt fra Danmark, idet Klinge (1944) to gange fandt de hvide former af Pragtbæger ved Mariager Fjord. Dengang kaldte man det hele for *Plectania coccinea*. Jeg har selv fundet Krølhåret Pragtbæger i dette område, så sandsynligvis tilhørte de hvide former af den samme pragtbæger-art som mine orange frugtleger.

Det har vist sig, at de orange former simpelthen skyldes, at der er sket en mutation, der har bevirket, at svampen har mistet egenskaben til at danne det røde farvestof, hvorfor et orange bliver leverdominerende (Arpin 1969). Så der er

tilsyneladende en helt logisk forklaring på dette sjove fænomen.

MATERIALE: Ø-JYLL.: Kielstrup Sø øst f. Hobro, 19.4.1998, på pilegren (*Salix*), leg. C. Lange (CL98-005).
Christian Lange

Et forrygende forår for Glat

Klokkemorkel

Morklerne er bestemt blandt de populæreste forårssvampe. Dels er de ikke så hyppige, og derfor bliver man lige begejstret hver gang man støder på dem, men ikke mindst: De kan spises! Hvor mange arter af morkler der findes, afhænger helt af hvem man spørger: I Frankrig regner man med en 50 stykker, her hjemme er vi vist nærmere fem! Morkeltaksonomi er noget frygteligt rod.

Dog er en af arterne meget nem at kende, nemlig den glatte Klokkemorkel (*Verpa conica*). Den ligner et lille, brunt fingerbøl, der er blevet placeret på en hvid pind. Den bliver højest op til en 10-12 cm høj og 2-3 cm bred. Den foretrækker en rig mineraljord og kan findes i løvskove og krat, endog i haver, men er sjældnen i Danmark. Den ligner mest den meget sjældne Rynket Klokkemorkel (*Verpa bohemica*) der i Danmark kun er kendt fra Vestvolden i København. Den har en mere rynket hætte og tosporede sporesække (se Dissing 1992).

Indtil i år var der kendt 37 lokaliteter i Danmark af Glat Klokkemorkel. I 1998 blev den fundet på syv lokaliteter. Den havde et forrygende forår – lige som de almindelige morkler i øvrigt. Selv fandt jeg den to steder. På Glatved Strand syd for Grenå stod den i hundredevis på et kalkoverdrev og rullestensforstranden lige ved siden af. Her stod den helt ude blandt græsset og bliver derfor ikke så stor og frugtlegerne tørrer hurtigt ind, men der var dæleme mange! Siden fandt jeg en håndfuld eksemplarer i et rigt løvtræskrat ved Mariendal Strand syd for Århus. Her stod de på den bare mineraljord under gamle Hvidtjørn og nogle slåenbuske, altså en mere typisk lokalitet for morkler generelt. Flere steder bliver den fundet sammen med Spiselig Morkel på de klassiske morkellokaliteter, bl.a. Vestvolden i København og Boserup Skov ved Roskilde. Underligt nok er den ikke blevet rapporteret fra Boserup siden 1977. Er den virkelig ikke blevet

fundet her siden? Eller gik morkelturene i halvfjerterne til en anden del af skoven, så den overes nu?

Glat Klokkemorkel er iøvrigt ikke nogen specielt god spisesvamp. Jeg har prøvet at spise den på Øland, hvor der er mange af dem. De var ikke nogen særlig kulinarisk nydelse, så lad dem bare stå i stedet for.

Takket være Myco News, den elektroniske nyhedstjeneste, bliver mange spændende svampefund indrapporteret, her iblandt også klokkemorkler og herved blev de mange fund af denne spændende art kendt.

Fund af Glat Klokkemorkel i 1998: Tornby (Vendsyssel), Glatved (Djursland), Mariendal (Århus), Anholt, Kerteminde, Vestvolden og Vestre Kirkegård (København) samt Amager Fælled.

Christian Lange

Litteratur

- Arpin, N. 1969. Les caroténoides des discomycètes: Essai chimiotaxinomique. – Bull. mens. Soc. Linn. Lyon 38 (suppl.).
- Baral, H.O. 1984. Taxonomische und ökologische Studien über *Sarcoscypha coccinea* agg., Zinnoberrote Kelchbecherlinge. – Z. Mykol. 50: 117-145.
- Butterfill, G.B. & B.M. Spooner 1995. *Sarcoscypha* (Pezizales) in Britain. – Mycologist 9(1): 20-26.
- Dissing, H. 1992. Rynket klokkemorkel (*Verpa bohemica*) – en „ny“ art for Danmark. – Svampe 26: 49-51.
- Granmo, A. & L.E. Petrini 1996. A new species of *Lopadostoma* and the anamorph of *Biscogniauxia cinereolilacina*. – Mycol. Helv. 8(1): 43-50.
- , D. Hammelev, H. Knudsen, T. Læssøe, M. Sasa, A.J.S. Whalley 1989. The genera *Biscogniauxia* and *Hypoxylon* (Sphaerales) in the Nordic countries. – Opera Bot. 100: 59-84.
- Holm, M. 1995. Nyt fra villahaven (II). – Svampe 32: 17-18.
- Ju, Y.-M. & J.D. Rogers 1996. A revision of the genus *Hypoxylon*. – Myc. Mem. 20: 1-365.
- , F. San Martín, & A. Granmo 1998. The genus *Biscogniauxia*. – Mycotaxon 66: 1-98.
- Kriegelsteiner, G.J. & M. Enderle 1989. Über Vorkommen, Verbreitung und Ökologie einiger Arten der Gattungen *Biscogniauxia* O. Kuntze 1891, *Nemania* S.F. Gray 1821 emend. Pouzar 1986 und *Hypoxylon* Bulliard 1791 s.str. in der

Russula innocua – Lillebitte Skørhat

Christian Lange

Skørhatte genkendes nemt af svampesamlere, men at bestemme dem til art kan være et betydeligt større problem. Der er mange arter, og de ligner hinanden – de fleste er halvstore og en eller anden nuance af rød!

Den 16. oktober 1995 var jeg på en svampetur for Højskolen Strand i Sønderborg, hvor vi var taget til Als Nørreskov. Det var som sædvanligt lykkedes mig at blive væk fra mine turdeltagere, hvorfor jeg gik og rodede langs med og nede i nogle bækslugter for at lede efter køllesvampe og bægersvampe og lignende små-krimskrams på den blottede jord. Der var ikke meget, men pludselig stod der en lille-bitte svagt grøn skørhat, ikke mere end 2-3 cm bred og kun en smule højere. Sådan noget havde jeg ikke set før. Frugtlegemerne var veludviklede på trods af deres lille størrelse, så det lignede ikke blot kummerformer af et eller andet.

Ved hjælp af Einhellinger (1987) og Mosers (1983) nøgle var det egentlig forbløffende nemt at finde et navn til den: *Russula innocua*. En skørhat med meget små frugtlegemer med en svagt grønlig hatmitte, hvide til lyst creme sporer og mild smag. Der findes en meget vellignende illustration i Einhellingers bog. Ellers kender jeg ikke til illustrationer af arten.

Som det gælder for en masse svampearter er der også her lidt navneproblemer. Der er nemlig to navne på banen: *Russula innocua* (Singer) Bon og *Russula smaragdina* Qué. Men måske drejer det sig faktisk om to forskellige taxa. Ifølge Romagnesi (1967) beskriver Quélet *R. smaragdina* som mere klart grøn – mere som Græsgrøn Skørhat (*R. aeruginea*) ifølge Schaeffer (1952) og ikke med de sarte grønne farver der ses hos *R. innocua*. Jeg vælger derfor her at bruge navnet *R. innocua*.

Beskrivelse af *R. innocua*

Hat 2-3 (-4) cm bred, med nedtrykt midte, mod midten bleggryn-lyst grågrøn (1B2-B3, 30B3-B4-C3-C4) (Kornerup & Wancher 1961) med lidt gulligt indslag, mat, udefter afblegende og ved randen helt lys. Lameller middelfjerne, sporefarve hvid til lyst creme. Stok 2-4 cm høj og op til 1 cm bred, ofte fortykket ved basis, hvidlig, grånende. Smag mild eller meget svagt skarp, lugt ubetydelig (ifølge litteraturen frugtagtig). Sporer bredt ellipsoidiske til næsten kuglerunde, 7,5-8,5-9,9 × 6,5-7,3-8,9 µm (n= 10), piggede af enkeltstående pigge, op til 1,8 µm høje, apiculus meget tydelig, 2 µm lang, ved apiculus er der et op til 3 µm stort, bart, fint prikket opråde (suprahilar plade), der (i Melzer) fremtræder hvelvet, let prikket og brunlig (dextrinoidt). Cystider talrige, kølleformede med hyfeagtig udvækst i toppen, 50-60 × 10-12 µm, med et trådet indhold (i Melzer), hathudscystider tydelige, cylindriske til kølleformede, op til 90 × 5-9 µm, med lysbrydende indhold (i Melzer).

Umiddelbart ligner *R. innocua* en lille udgave af Græsgrøn Skørhat (*R. aeruginea*), men kendes fra denne på sin lille størrelse, mere sarte farver, lysere sporestøv, piggede sporer uden anastomoser og voksestedet under Bøge (Græsgrøn Skørhat vokser altid med Birk eller Gran).

Arten er ikke tidligere angivet fra Danmark (eller resten af Skandinavien så vidt jeg kan finde ud af). Jeg vil her foreslå navnet Lillebitte Skørhat, da det klart er den mindste Skørhat jeg har mødt.

Lokaliteten var på de blottede sider af en stejl bækslugt tæt på kysten i Als Nørreskov. Denne lokalitet er kendt for et rigt svampeflor af mange sjældne mykorrhizadannere (rørhatte, skørhatte, mælkehatte, fluesvampe mm.) netop i dette

Christian Lange, Afd. f. Systematisk Botanik, Nordlandsvej 68, 8240 Risskov, e-mail: Chriatian.Lange@biology.aau.dk

Russula innocua

Summary: The author presents four collections of *Russula innocua* Singer from Scandinavia; three from Denmark and one from southern Sweden. These collections seem to be the first from Scandinavia. It is separated from the in some ways similar *Russula aeruginea* by its smaller size, more pale colours, white to pale cream spore deposit and spinulose spores without anastomosing ridges. *Russula innocua* prefers deciduous forests on rich mineral soil, growing in places rich in species of ectomycorrhizal macrofungi, e.g. *Russula*, *Lactarius*, *Cortinarius* and *Boletus*. It is not bound to *Betula* or *Picea* like *R. aeruginea* and it was on all Danish localities found under *Fagus sylvatica* on clayey soil.

Lillebitte Skørhat (*Russula innocua*), 16.10.1995. Foto Christian Lange.

område. Måske er Lillebitte Skørhat også en art med specielle krav til sine voksesteder i Danmark? Det fik jeg bekræftet senere; jeg fandt den nemlig igen!

Den 12. oktober 1997 var jeg en tur i Staksrode Skov på nordsiden af Vejle Fjord med Østjysk Biologisk Forening. Også denne skov er kendt for et højt artsantal af sjældne mykorrhizadannende svampe (Vesterholt 1992). Selvfølgelig blev et af de bedste steder lige undersøgt, men svampefloret var noget sparsomt. Der stod nærmest kun en dyng stinkende rester af Satans Rørhat (*Boletus satanas*). Men hov! Hvad var det der stod der på det blottede ler? En lille, grønlig Skørhat. Det skulle vel aldrig være? Ganske rigtigt! Endnu engang Lillebitte Skørhat og igen på et specielt sted. Lillebitte Skørhat kan nok derfor regnes for at tilhøre den gruppe af sjældne skørhatte, der foretrækker disse lerede kystskove, ligesom eksempelvis Sorthvid Skørhat (*R. albonigra*), Mørkægget Skørhat (*R. illota*) og Orangerosa Skørhat (*R. laeta*).

Det tredje danske fund blev gjort af Jan Vesterholt, der fandt Lillebitte Skørhat i Amrielund ved Kolding, igen under løvtræer på lerjord på et sted med mange sjældne mykorrhizadannere.

For sådan lige at sætte prikken over i'et så lykkedes det mig faktisk også at finde den i

Sverige! På en af mine Ølandsture dukkede der igen en lille, grønlig Skørhat op, der endnu engang viste sig at være Lillebitte Skørhat. Arten er sikkert overset på grund af sine beskedne frugtlegemer og vil nok kunne findes i mange af de kystskove, hvor der kendes et rigt skørhatteflor. Så næste gang du støder på en lille, grøn Skørhat så tænk på om det kunne være Lillebitte Skørhat og ikke blot en lille, bleg Græsgrøn Skørhat.

MATERIALE:

DANMARK: Ø-JYLL.: Staksrode Skov øst f. Vejle, østlige side af Lille Bjergefald, 12.10.1997, C. Lange (CL97-038); Kolding, Marielund, 10.7.1998, Jan Vesterholt (JV98-039) (C). – S-JYLL.: Als Nørreskov, Als, 16.10.1995, C. Lange (JV95-585)(C).

SVERIGE: ØLAND: Gärdlösa sn., Högtomta, 5.10.1996, C. Lange & T. Knutsson.

Litteratur

- Einhellinger, A. 1987. Die Gattung *Russula* in Bayern. Bibliotheca Mycologica 112.
- Kornerup, A. & J. H. Wanscher 1961. Farver i Farver. – København.
- Moser, M. 1983. Kleine Kryptogamenflora, Band IIb/2. Die Röhrlinge und Blätterpilze. – Stuttgart.
- Romagnesi, H. 1967. Les Russules d'Europe et d'Afrique du Nord. – Bordas.
- Schaeffer, J. 1952. *Russula*-Monographie. Die Pilze Mitteleuropas III.
- Vesterholt, J. 1992. Voksesteder for sjældne svampe.

Anmeldelser

Flora Agaricina Neerlandica vol. 3. A. General part. B. Taxonomic part Tricholomataceae (2).

Bas, C., Kuyper, T.W., Noordeloos, M.E. & C.E. Vellinga (redaktører). Balkema, Rotterdam, 1995, 183 s. Pris: ca. 500 kr.

Dette tredje bind af den hollandske hatsvampefunga omfatter en del af Ridderhatfamilien, nemlig tragthatte-, fladhatte-, bruskhatte- og huesvamp-slægtsgrupperne med hhv. 17, 8, 2 og 4 slægter, den sidste gruppe uden hovedslægten *Mycena*. Desuden en række mere isoleret stående slægter som f. eks. Ametysthat, Fløjlsfod, Agurkehat og Epaullehat, i alt 39 slægter med 206 arter.

Behandlingen følger nøje de tidligere bind (se Svampe 20 og 22), dvs. med lange, gode beskrivelser og stregtegninger af silhouetter og mikroskopiske karakterer, omfattende synonymlister og henvisninger til mere detaljerede beskrivelser og gode afbildninger. Forrest en hovednøgle til familiens slægter samt en generel indledning med termer og forkortelser. Til hver slægt findes en nøgle til arterne og en slægtsbeskrivelse. De fleste arter findes også i Danmark. Undtagelser er en række arter som nylig er beskrevet og ofte kun med enkeltfund fra Holland, dem mangler vi endnu at finde, desuden er nogle få arter medtaget som hverken findes i Holland eller her.

Det er nyt at slægten Nonnehat (*Dermoloma*) her er henført til Vokshatte-slægtsgruppen (som behandledes i bind 2), andre har den nær huesvampene. Den heterogene *Fayodia* med nogle få navlehatlignende arter er delt op i *Fayodia (bisphaerigera)* (Kuglesporet Gråhætte), *Myxomphalia (maura)* (Kul-Gråhætte) og *Gamundia (striatula)* (Hvidbladet Gråhætte). En del arter skal skifte navn, f.eks. skal Teglrød Bruskhat (*Marasmius graminum*) i den almindeligt brugte forstand hedde *M. curreyi*, som er forskellig fra den rigtige *M. graminum* (som vi ikke har); Ege-Bruskhat (*M. prasioemus*) skal hedde *M. quercus* fordi Fries' oprindelige (1815) opfattelse af *Agaricus prasioemus* var en anden end den senere (1838) som vi ellers hidtil har fulgt. Fladhat er behandlet som én slægt, men forfatteren (Noordeloos) har siden skiftet mening og sammen med Antonín nu opdelt den i en række mindre slægter.

Slægten *Chrysomphalina* anføres i nøglen at komme i et senere bind, selv om de fleste regner den som hørende til de andre navlehatte (tragthatte-slægtsgruppen). Violet Hekseringshat (*Lepista nuda*) opføres med to former, f. *nuda* og f. *gracilis*. Forma *gracilis* har ingen autor og omtales ikke i synonymlisten til *L. nuda*; slægten *Campanella* blev beskrevet i 1885, ikke i 1985; *Gerronema* findes ikke i indekset. Disse

bagateller blot til læserens hjælp. Derimod finder jeg det lidt irriterende, at den almindelige frase for udbredelsen er „Widespread in Europe“ eller værre endnu „All over Europe“. Det kan man skrive, når man har nogle få spredte fund som ikke tyder på andet, eller når man har solid dokumentation, hvilket man sjældent har. Når der foreligger relativt nøje dokumentation for, at en art f.eks. mangler i hele det nordlige (boreale) nåleskovsområde, så virker det urimeligt forenkende og en tilsidesættelse af kendt viden med så almene betegnelser, og et tilbageskridt i forsøget på at dokumentere, at svampene i høj grad har forskellige udbredelser ligesom andre organismer. Det springer f.eks. i øjnene inden for nogle af bruskhattene, som er kendt for at have en nøje tilknytning til deres substrat, som f.eks. Vedbend-Bruskhat (*M. epiphyllodes*), Børstehåret Bruskhat (*M. hudsonii*) (på blade af Kristtjørn) og Bøgeblads-Bruskhat, der i de nordiske lande kun findes i det sydøstligste Danmark og sidstnævnte også i Skåne, altså med en relativt specifik (atlantisk) udbredelse.

Bortset fra disse småting er bindet (og hele værket) af høj kvalitet og de omhyggelige beskrivelser til særdeles stor nytte ved bestemmelsen af arter inden for disse slægter. Man kan kun håbe, at der snart kommer flere bind.

Henning Knudsen

G.A. Fine: Morel Tales: the culture of mushrooming. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts (USA). 1998. Pris 23,50 £.

Det måtte komme. Nu har en amerikansk professor i sociologi, Gary Alan Fine, brugt tre år af sit liv på næsten konstant at gå på svampetur i USA, ikke for at studere svampene, men for at studere svampeplukkerne. Deres entusiasme, natursyn, naturglæde, sociale samliv, udtryksformer, hemmelighedskræmmeri og næsten barnlige trang til at dele deres glæde ved svampefund med andre, selv om de (undtagen i videnskabelig sammenhæng) absolut ikke ønsker at dele voksestederne med nogen.

Bogens titel „Morel Tales“ kan kun ufuldstændigt oversættes til dansk som „Morkel-historier“. De 324 siders tekst handler nemlig ikke specielt om morkler, men i store dele af det nordlige USA er svampeplukning for mange næsten synonymt med morkeljagt. Der afholdes morkelture, morkeljagtimesterskaber og store morkelsammenkomster. I de tre nordvestligste stater plukkes så mange morkler, at plukkerne sælger dem videre til konserver for over 30 mill. kr. årligt. Ordet

„morel“ skal for øvrigt udtales „må-rel“ med tryk på sidste stavelse.

Bogen har også en undertitel: „the culture of mushrooming“, svampejagtens kultur. På forunderlig måde gennemgår professor Fine den mangesidede betydning, svampefund har for svampeplukkere. Han fortæller, hvordan svampefund bliver refereret videre som rene „lystfiskerhistorier“, hvordan svampeplukkere spørger med forgiftninger og hvordan det er med til at styrke sammenholdet blandt svampeplukkere, og endelig beskriver han de både venskabelige og spændte relationer, der opstår mellem „almindelige“ svampeplukkere og professionelle mykologer. Han trækker tydelige paralleller til amatørornitologer, sommerfuglesamlere og andre naturelskere og -brugere.

Ind imellem træder der visse kulturforskelle frem mellem amerikanske og danske svampeplukkere. Nogle amerikanere kan skru sig op til så lyriske højder over deres fund, at man begynder at undre sig, om det mon er steget dem til hovedet. Måske har det noget med temperament at gøre. Jeg må indrømme, at jeg var ved at stå af i et par af kapitlerne, selv om jeg da selv er forholdsvis temperamentsfuld – i hvert fald efter danske normer. Men Fine er den saglige professor, der tålmodigt refererer og analyserer, hvad han har set, hørt og oplevet, og det kan man jo ikke klandre ham for. Blot skal man ikke konkludere, at alle svampeplukkere er så skøre, som de værste af slagsen, han har mødt.

Bogen kommer vidt rundt blandt svampesamlere, også videnskabeligt arbejdende mykologer, og den røde tråd er den allestedsnærværende glæde ved at samle ind i naturen og udnytte „byttet“ på den ene eller anden måde. Man kan genkende sig selv i passager og måske især flere af sine lidelsesfæller. Det er en bog, der er meget mere end en række finurlige citater og påstande, men en seriøs, sociologisk gennemgang af det særlige fænomen, det er, at elske at samle svampe, selv om det slet ikke er nødvendigt. Teksten er ikke letlæst og afsluttes med 50 siders noter (over 750 henvisninger i alt til litteratur, breve og samtaler) – Gary Fine er ikke professor for ingen ting. For den interesserede er værket en guldgrube.

Bogen må anbefales på det varmeste til alle svampeplukkere, der gerne vil vide mere om, hvorfor kollegerne gør, som de gør, og ikke mindst til alle, der kan holde ud at få forklaret, hvorfor de selv gør, som de gør.

Flemming Rune

Egil Bendiksen, Klaus Høiland, Tor Erik Brandrud & John Bjarne Jordal: Truede og sårbare sopparter i Norge – en kommenteret rødliste. Fungiflora 1997. Pris 300 Nkr. – **John Bjarne Jordal: Sopp i naturbeitemarker i Norge.** Utredning for DN 1997-6. Direktoratet for

naturforvaltning. Pris. 50 Nkr. – **Tomas Hallingbäck & Gillis Aronsson (red.): Ekologisk katalog över storsvampar och myxomyceter.** ArtDatabanken, SLU, Uppsala, 1998.

Inden for det sidste års tid er der i vores nabolande udkommet tre interessante publikationer om truede og sårbare svampearter og deres levesteder.

Der har tidligere været udgivet en norsk svamperødliste i 1992, men nu er der kommet en ny og langt mere gennemarbejdet publikation. Arbejdet med at indsamle og registrere data blev påbegyndt af de to førstnævnte forfattere allerede i 1988, og publikationen fra 1992 var således et skridt på vejen. I 1994-95 blev også de to andre forfattere tilknyttet projektet, ganske vist som ulønnede medarbejdere.

De fire redaktører har delt arterne mellem sig, og de har i meget stor udstrækning modtaget udfyldte faktaark og andre oplysninger fra både amatører og professionelle mykologer.

I alt 763 svampearter er medtaget på listen, 7 antages at være „udryddet“, 87 anses som „direkte truede“, 148 som „sårbare“, 188 som „hensynskrævende“ og 333 som „sjældne“. Kategorien „hensynskrævende“ svarer til den danske kategori „opmærksomhedskrævende“ som dog ikke opfattes som en egentlig rødlistekategori hos os.

324 af de norske rødlistearter findes i nåleskove, og 170 af disse findes kun i nåleskove. Dette billede er naturligvis ganske anderledes end i Danmark, hvor nåletræer ikke forekommer naturligt. Tilsvarende er der kun 137 arter som specifikt er knyttet til løvskov, mens overdrev lige som i Danmark er en vigtig og beskyttelseskrævende biotop med 79 rødlistede arter. Truslerne er generelt de samme som hos os: intensiv skovdrift, forurening med næringsstoffer, osv.

Når man ser ned over listen, vil man naturligvis bemærke at den indeholder „banaliteter“ som Gulmælket Huesvamp (*Mycena crocata*) (sårbar), Kølle-Stødsvamp (*Xylaria polymorpha*) (sjælden) og Stor Løg-Bruskhat (*Marasmius alliaceus*) (hensynskrævende). Men det sydlige Norge er kanten af disse arters udbredelsesområde, og hvad mon ikke en nordmand ville tænke ved at se Fåreporesvamp (*Albatrellus ovinus*) på den danske rødliste?

Hver enkelt art i kategorierne udryddet, direkte truet og sårbar er forsynet med udførlige data om udbredelse (internationalt), økologi, liste over norske fund, vurdering af behov for beskyttelse samt litteraturreferencer.

Den nye norske rødliste er en gennemarbejdet bog på i alt 221 sider. 28 arter er illustreret i farver; mange af billederne er fortrinlige og forestiller sjældent illustrerede arter, mens et par stykker har et blå farvestik som må kunne gøre nærværende blads billedredaktør misundelig.

De udførlige data og anvisninger gør den norske

rødliste til et særdeles nyttigt redskab i beskyttelsen af truede arter. Den er således langt mere praktisk anvendelig end den ukommenterede rødliste vi har i Danmark. En fin publikation, og et vigtigt skridt fremad!

John Bjarne Jordal har i mange år arbejdet med svampe på overdrev (beitemarker), og hans nye publikation om dette emne kan opfattes som en slags opsamling på de mange publikationer han har lavet gennem de senere år, dels alene, dels sammen med Geir Gaarder. Den gøbelkelige status i Norge er således at nogle fylker er ret velundersøgte mens andre ikke er det i samme grad.

Rapporten giver en sammenfatning af den viden der findes om overdrevsvampe i Norge, både om deres økologi, udbredelse og status med hensyn til trusler og rødlisteplacering. Lige som i Danmark er de fleste norske overdrev kulturpåvirkede og afhængige af husdyrhold.

I alt 140 overdrevsarter omtales, og af disse står de 79 på den norske rødliste, og yderligere 50 står anført på rødlisten i et eller flere andre europæiske lande. De norske data er sammenlignet med tilgængelige oplysninger fra andre europæiske lande. Dermed har det også været muligt at danne et billede af hvilke arter Norge har et særligt ansvar for at beskytte. Der foreslås 19 „ansvarsarter“, som Norge sammen med sine nabolande synes at have et særligt ansvar for. Flere af disse har hovedparten af deres kendte udbredelsesområde i Norge, Sverige, Danmark og til dels Storbritannien.

Blandt de arter som både Norge og Danmark i følge Jordals oversigt har et særligt ansvar for er Tyndbladet Vokshat (*Camarophyllopsis schulzeri*), Blåpoleret Rødlad (*Entoloma caeruleopolitum*), Gulfodet Vokshat (*Hygrocybe flavipes*), Jensens Vokshat (*H. ingrata*) og Knaldrød Vokshat (*H. splendidissima*). Af sidstnævnte art har Danmark tilsyneladende flere kendte lokaliteter end noget andet land.

Jordal finder at svampe er bedre som indikatorarter for særligt værdifulde overdrev end de fleste planter er. Han fremhæver også at artssammensætningen af overdrevsvampe i forskellige dele af Europa er mere ensartet end den tilsvarende artssammensætning for overdrevsplanter, og at svampene derfor er mere egnede hvis man vil foretage internationale sammenligninger.

Forskellige metoder til værdisætning af overdrev sammenlignes og vurderes. En udbredt metode fra flere lande er at anvende et pointssystem hvor de enkelte arter tillægges en pointværdi. Den simpleste form kunne f.eks. være at give ét point for hver Vokshat-art som findes på lokaliteten. En mere kompliceret måde er at differentiere pointene så nogle arter giver en højere score end andre, og hvor man også inddrager andre svampeslægter. Opsummeres disse point for en given lokalitet kendes lokalitetens samlede score, og lokaliteter med en særligt høj score er af særligt høj

beskyttelsesmæssig værdi.

Jordal har lavet grundige og omfattende litteraturstudier, og hans publikation er således anbefalelsesværdig alene af den grund. Men den bærer også præg af at han har foretaget et omfattende feltarbejde og at han kender arterne fra deres voksesteder og ikke kun fra litteraturstudier. Hans engagerede forhold til emnet skinner også tydeligt igennem.

Han anbefaler at der udarbejdes forvaltningsplaner for og foretages overvågning af særligt værdifulde lokaliteter. Han konkluderer også, at der er behov for øget viden om overdrevsarterne og deres økologiske krav. Uden en sådan viden og en opfølgende handling svigter man sine forpligtigelser i forhold til konventionen om biologisk mangfoldighed, mener han. Denne konklusion kunne naturligvis i lige så høj grad gælde for Norges nabolande.

Lige som Norge er Sverige også langt foran Danmark når det handler om initiativer der skal sikre overlevelse af sjældne og truede arter. I Svampe 36 anmeldte jeg den kommenterede svenske svamperødliste, en publikation som svarer meget til den tilsvarende norske som er anmeldt her. Nu har ArtDatabanken udsendt et opdateret katalog over storsvampe i Sverige. Denne publikation træder i stedet for en tilsvarende som blev udgivet for fire år siden. Også i disse publikationer har amatører og professionelle været bidragydere.

Publikationen kan opfattes som en tjekliste over 3.855 storsvampearter og 183 slimsvampearter der findes i Sverige. For hver enkelt art angives svensk navn (hvis det findes), evt. rødlistestatus, udbredelse i Sverige (opdelt i seks landsdele), biotop, substrat, krav til levested mv. og litteraturreferencer. Bag i bogen er der et nyttigt indeks over svenske navne og synonymer. Der er ingen kommentarer, bemærkninger eller konkrete anvisninger.

Dette opslagsværk er naturligvis direkte anvendeligt i Sverige fordi det rummer en lang række oplysninger om de enkelte arters udbredelse og økologi. Men internationalt har en sådan publikation også stor værdi, fordi den medvirker til at skabe overblik. På længere sigt må det være et mål at få udarbejdet en pålidelig overnational rødliste. Hvis en sådan skal laves, er det ikke tilstrækkeligt at tage udgangspunkt i de enkelte landes rødlistes. Man bør også vide om fraværet af en art i de enkelte landes rødlistes skyldes at den ikke findes i det pågældende land eller om det skyldes at den en vidt udbredt og ikke-truet. Først når man har et generelt overblik, kan man sige om en art er generelt truet eller om den kun er truet i dele af sit udbredelsesområde. Et overblik kræves også hvis man skal vurdere hvilke arter de enkelte lande bør udvise et særligt ansvar for.

I Danmark kunne vi godt bruge en ny tjekliste, og vi kunne også godt bruge en kommenteret rødliste med

Kernerør (*Epichlœ typhina*). Om sommeren ser man nogle gange, at skuddene af store græsser, især Hundegræs, har fået et orange „mavebælte“. Umiddelbart ser det ud som en belægning af insektæg placeret rundt om skuddet, men det er faktisk en svamp. Eller nærmere: Det er stromaet af kernesvampen Kernerør (*Epichlœ typhina* (Pers.) Tul.).

Et stroma vil sige en pude af væv, hvori eller hvorpå svampens frugtlegemer sidder. Kernerør er en sæksvamp, en såkaldt kernesvamp, hvilket betyder at dens frugtlegemer er perithecier, som er bittesmå og kolbeformede. De sidder helt tæt på stromaets overflade og det er dem, der giver det den orange farve. Kigger man på stromaet under en lup kan man se, at det er fint prikket af peritecierne. Stromaet dækker skuddet hele vejen rundt og bliver op til ca. 5 cm langt. Det findes typisk et lille stykke oppe af græssernes skud, ofte i forbindelse med et knæ. Mikroskopere man Kernerør ser man, at sporerne er trådformede, ca. 150 µm lange og ca. 2 µm brede, med mange tværvægge så sporerne kan brække op i sekundære småsporer.

Kernerør findes kun på græsser, men vokser til gengæld på mange forskellige arter, eksempelvis af Hundegræs, Rapgræs, Svingel, Hejre, Hestegræs, Hvene og Rottehal. Svampen er ret almindelig i Danmark, blot lægger man ofte ikke mærke til den. Man skal lede efter den på skud af halvstore til store græsser, for eksempel i vejkanter og brakmarker og lignende steder hvor græsserne ikke bliver slået eller græsset ned. Den er nemmest at finde om sommeren, hvor stromaerne er flotte og orange, men i løbet af sensommeren bliver stromaerne meget insektangrebne og helt gnavede i stykker, hvorfor de ikke ligner andet end noget hvidt snask omkring græsskuddene og ikke er nemme at genkende som et stroma af en kernesvamp.

Kernerør tilhører familien *Clavicipitaceae*, Meldrøjerfamilien, der i Danmark rummer fire slægter, der alle er parasitter. Udover Kernerør er det Meldrøjer (*Claviceps*), der er kendt for sine sorte sklerotier i græsser og korn, Snyltekølle (*Cordyceps*), der parasiterer på enten insekter,

insektlarver eller hjortetrøfler, og endelig *Barya*, en slægt med nogle få, meget sjældne arter, der parasiterer lichener, meldrøjersklerotier eller andre kernesvampe.

Kernerør er ikke harmløs for planten, idet de parasiterede skud typisk ikke danner nogen blomsterstand. Den er det man kalder for en endofyt – en svamp, der lever inde i en værtsplante. Kernerørs infektion af værtsplanten er „systemisk“, d.v.s. at svampens mycelie er vidtspredt i plantens væv.

Endofytter kan i nogle tilfælde have stor indflydelse på planten, idet de kan gøre planten giftig! Dette er netop tilfældet hos Kernerør, idet den gør græsset giftigt for forskellige insekter, bl.a. for en art af Jordugle (*Agrotis segetum*), der lever af græsplantens rodskud. Så selvom planten bliver hæmmet af svampen i sin blomstersætning så får den til gengæld øget beskyttelse mod aggressive insekter. Noget for noget. (Se Clay 1988 for et overblik over emnet).

Kernerørs liv som endofyt er ikke det eneste usædvanlige ved denne svamp. Kernerør har nemlig også et samliv med en flue. Mange svampe skal, ligesom de fleste blomster, befrugtes med arvemateriale fra et andet individ. Først herefter kan de danne deres frugtlegemer. Længt de fleste svampe lader vinden om at bære deres sporer rundt og satser på, at det mere eller mindre ved et tilfælde lykkedes at etablere to mycelier i nærheden af hinanden så så befrugtningen kan ske. Kernerør er mere udspekuleret. Den har fundet ud af at lade en flue stå for transporten, hvorved spredningen fra individ til individ bliver meget mere præcis.

Kernerørs stromaer er ofte insektangrebne, bl.a. af en art af flue, *Phorbia phreione*. Den græsser på svampen – hvor den også lægger æg – og sørger samtidig for at bære konidier rundt imellem de forskellige svampeindivider. Herved kan svampen befrugtes af sporer fra et andet individ så den kan danne sine frugtlegemer. Fluens fordel herved er at dens larver kan græsse på det udviklende stroma der bliver resultatet af befrugtningen.

Iagttagelser af Bultman (1995, 1998) viser at

Th: Stromaer af Kernerør omslutter stængler af græs. Tv: Nærbillede af stroma med frugtleger (perithecier) – hullerne skyldes larver, der har gnavet toppen af perithecierne. Århus ved Varna, 12.7.98, Chr. Lange (CL98-021). Fotos Jens H. Petersen.

fluens aktivitet virkelig betyder noget for svampen. Kun 11% af stromaer uden flueæg (og derved uden fluebesøg) dannede frugtleger og disse dækkede kun 8% (i gennemsnit) af stromaoverfladen, men af besøgte stromaer (med flueæg) dannede hele 71% frugtleger, der dækkede 54% af overfladen. Samtidig viste det sig, at svampens farveskifte fra hvidlig til orange også påvirker fluens adfærd. Fluerne søger ikke til de orange stromaer, der er befrugtede (og derved inficerede med fluelarver) og igang med at danne perithecier, men kun til de blege, ubefrugtede. Her er der jo sandsynligvis endnu ikke lagt nogle flueæg, hvorfor det godt kan betale sig for fluen at besøge dette stromaanlæg og lægge sine egne æg og samtidig befrugte svampen. Svampen betaler så fluen ved at ofre noget af sit stroma til fluelarverne men får til gengæld øget sin mulighed for at danne

frugtleger betragteligt. Igen noget for noget, denne gang blot mellem svamp og insekt. Dette samspil imellem *Phorbia*-fluens og Kernerør ligner i høj grad forholdet mellem en plante og dens bestøver: Planten betaler insektet med nektar eller pollen imod at insektet bærer pollen rundt imellem planterne. Her er det bare ikke en plante men en svamp, der er partneren.

Kernerør er en sommerart, så skynd jer ud og led i græsserne!

Litteratur

- Bultman, T.L. 1995. Mutualistic and parasitic interactions between *Phorbia* flies and *Epichloe*: convergence between a fungus and entomophilous angiosperms. – *Can. J. Bot.* 73 (suppl. 1): 1343-1348.
- Bultman, T.L., J.F. White Jr., T.I. Bowdish & A.M. Welch 1998. A new kind of mutualism between fungi and insects. – *Mycol. Res.* 102 (2): 235-238.

Jacob E. Lange: Erindringer fra halvfjerdsindstyve år

Mogens Holm

For nylig kom jeg ved et tilfælde i besiddelse af J.E. Langes erindringer, udgivet i 1938, hvis eksistens jeg ikke havde kendskab til. Jeg er normalt ikke meget for erindringer, men denne bog er virkelig levende og fascinerende læsning. Jeg – og det gælder vel mange som kun kender JEL fra storværket *Flora Agaricina Danica* – har altid forestillet mig ham som svampeforskeren der ernærede sig som lærer og forstander på en landbrugsskole, men det billede er helt forkert. JEL var en ildsjæl der brændte for folkeoplysningen, for den socialpolitiske forståelse og for udbredelsen af Henry Georges tanker om „folkets økonomiske frigørelse på ligerettens grund“. JEL skriver ingen steder direkte hvordan han vægter sine svampeinteresser og svampestudier i forhold til disse emner, men det siger nok noget at af erindringsbogens 220 sider bruger han to sider til at omtale *Flora Agaricina Danica* og forarbejderne til den og to og en halv side til at omtale den store mykologiske rundrejse i USA (mere herom senere). Bortset herfra er emnet svampe berørt flygtigt tre steder i bogen, sammenlagt ca. 20 linjer. Til sammenligning bruger han fx i afslutningskapitlet syv sammenhængende sider til at gøre rede for i hvor høj grad man har overvurderet Højskolebevægelsens betydning for dansk folkelighed og folkeoplysning.

JEL's fader „optog allerede i 1850'erne den rationelle Rask-Petersenske retskrivning (med små bogstaver, å for aa osv.) som det endnu, 80 år senere, ikke er lykkedes vore skolefolk at få indført“. Denne retskrivning overtog JEL, og det er en af grundene til at bogen ikke virker forældet, men ungdommelig og vedkommende. En anden grund er at JEL er en strålende fortæller med et letflydende sprog, blottet for patos og nostalgi. To ting karakteriserer bogen. Den ene er at den lige fra skildringen af hans tidligste barndom handler langt mere om politiske strømninger og friskoler og anden folkeoplysning end om JEL's person. Den anden

er at den rummer et næsten uendeligt galleri af personskildringer, korte og rammende, næsten aldrig med negative træk.

JEL blev født i 1864. (At han døde i 1941, står af gode grunde ikke i bogen).

Hans fader havde i årene før krigen 1864 været præst i Angel, men blev fordrevet af prøjserne, og JEL blev født i Flensborg mens hans moder „kunde høre kanonernes drøn da Sønderborg blev bombarderet“.

Senere fik faderen kald i Nyborg hvor JEL tilbragte sin tidlige barndom. Faderen var fysisk svag („brystsyg fra ungdommen“), men psykisk stærk. Han var interesseret i folkeoplysning og folkets ret, og han støttede friskolerne. Han havde „ingen sympati for eksamensuddannelse“ og lod JEL komme i gartnerlære allerede fra niårsalderen sådan at han hver anden eftermiddag kom ud at arbejde i et gartneri i byens udkant.

JEL's moder døde da han kun var syv år gammel, og faderen da han var elleve. Ved moderens død rykkede den yngste moster ind i hjemmet som husmoder. Efter faderens død blev mosteren gift med en friskolelærer, og det nygifte par tog JEL og hans lillesøster til sig selv om de levede i økonomisk meget små kår, et vidnesbyrd om et, også for den tid, usædvanlig stærkt familiesammenhold.

JEL fortsatte i gartnerlære, men hans farbroder Johan Lange, professor i botanik ved Landbohøjskolen, mente at han burde have i hvert fald en minimal akademisk uddannelse, og foranledigede at han begyndte at læse til den „lille preliminæreksamen“.

14 år gammel kom JEL til Ollerup præstegård, hvor hans onkel var præst, for at blive konfirmeret. Her fortsatte han forberedelsen til preliminæreksamen som blev aflagt ved universitetet - der var jo kun det samme dengang, og JEL skriver det med lille begyndelsesbogstav og tilføjer med let koketteri „indenfor hvis mure jeg dog altså én gang har befundet mig“.

Jacob E. Lange – illustration fra „erindringerne“.

Efter eksamen kom JEL i egentlig gartnerlære i Svendborg i to år. Herefter fortsatte gartneruddannelsen i København, først i hoffets gartneri som dengang stadig fandtes ved Rosenborg, derefter ved Landbohøjskolen hvorfra han blev havebrugskandidat i 1884.

Emil Rostrup kom som professor i plantepatologi til Landbohøjskolen kort før JEL forlod den. Han havde JEL opsøgt allerede i Svendborg-tiden hvor Rostrup var lærer ved Skårup seminarium, for at få noget at vide om nogle svampearter. „Rostrup mødte mig med stor venlighed og gav mig de første vink og råd vedrørende svampeforskningen – som han dengang var omtrent ene om“. I 1938 frådsede man ikke med billeder som nu, så derfor er erindringsbogens fotografier få og små. Et af dem er et herligt billede af „Rostrup på eksursion“. Han er naturligvis i habit i tidens snit med vest og bowlerhat og desuden udstyret med paraply!

Efter kandidateksamen var JEL i halvandet år ansat ved Kew Gardens i London og et halvt år ved den botaniske have i Paris. Han brugte sine øjne godt og fortæller livligt både om de to byer og om de politiske strømninger i de to lande. Efter hjemkomsten var han usikker på

hvilken vej han skulle slå ind på. Nærmest ved et tilfælde fik han et kortvarigt vikariat på en højskole. Her opdagede han at han havde evner for og lyst til at undervise. Kort efter – i 1888 – var der opslået et vikariat på Dalum Landbrugsskole. Det søgte og fik han – og blev der i godt 30 år. Her begyndte han som det første sted i landet at undervise i „socialøkonomi“ på basis af synspunkterne i Henry Georges bog „Fremskridt og Fattigdom“ som han var blevet stærkt optaget af allerede i tiden i London. Det var emner som arbejdslønnens højde, konkurrencens betydning, retten til jorden, industribeskyttelsens virkning etc., i dag ville vi nok kalde faget nationaløkonomi eller samfundsøkonomi.

Han skrev om emnet i „Højskolebladet“ og satte derved gang i en kraftig polemik som snart bredte sig til dagspressen. På en tur til England lykkedes det ham efter mange genvordigheder at få et personligt møde med Henry George som var på foredragsrejse i Europa. I et par år var han medredaktør ved det norske månedsskrift „Vor Tid“ som behandlede disse emner.

De første fem år på Dalum Landbrugsskole (1888-92) boede han på skolen. Derefter byggede han et lille hus nær skolen hvor han boede sammen med sin søster til 1918, altså i over 25 år. Først da han var over 50 år gammel, giftede han sig med sin noget yngre kusine, datter af den moster som i sin tid havde taget sig af ham og hans søster. Med hustruen fik han to sønner, kun den ældste, Morten, er nævnt ved navn i bogen.

JEL havde tænkt sig at forblive som lærer på Dalum Landbrugsskole resten af livet. Han sagde således nej tak til en opfordring om at overtage havebrugsprofessoratet på Landbohøjskolen fordi han følte at hans lærergerning på landbrugsskolen ville være af større betydning for oplysningsarbejdet blandt landets ungdom. Men i 1919 lod han sig overtale til at blive forstander på Fyns Stifts Husmandsskole, som lå i den nordvestlige udkant af Odense. Den var startet 10 år tidligere, men var på grund af forskellige vanskeligheder ikke blevet nogen succes. Til sin store glæde og tilfredsstillelse fik JEL skolen i god gænge, og han blev der som forstander i 16 år til han blev 70. I hans forstandertid blev skolen kendt videnom og modtog talrige besøg fra hele verden.

Som mykologisk interesseret læser man naturligvis bogens sparsomme afsnit om svampearbejdet med særlig interesse. JEL fortæller at han i de første år på Dalum Landbrugsskole især beskæftigede sig med snyltesvampe og plantesygdomme, men fra omkring 1892 begyndte han på „det specialstudium af Danmarks svampeflora som i de følgende 45 år skulle antage så forholdsvis store dimensioner“. Han opdagede at erindring, selv støttet af beskrivelse, ikke var nok når han skulle afgøre om en art var den samme han havde fundet året før, og han begyndte derfor at male akvareller af svampene „og nåede, ved megen øvelse, helt tilfredsstillende resultater“. Hans mål blev efterhånden at male alle arter, og han nåede i årenes løb, væsentligst på Fyn, at indsamle og afbilde noget over 1100 arter. Fra 1913 begyndte han at skrive en række afhandlinger på engelsk om de enkelte slægter i Dansk Botanisk Arkiv. Ved sin pensionering fra Husmandsskolen i 1934 påbegyndte han det store værk *Flora Agaricina Danica* der „vil omfatte 5 folio-bind med 200 farvetavler“.

Landbrugsskolen havde ferie i månederne august-oktober, og JEL fremhæver dette som en enestående lejlighed til svampestudierne. Længt sværere var det for Severin Petersen som gav JEL „mange værdifulde vink og oplysninger“ i de første år. Han var skolelærer og kunne „først henad 3 haste ud til den ret fjerntliggende skov for i efterårsdagens svindende lys at indsamle materiale, som han så måtte studere nærmere ved lampelys“. JEL karakteriserer Severin Petersen som „kendt for den lille populære bog . . .“ og her havde jeg allerede i underbevidstheden formuleret titlen „Det højere Svampeflor“, men der står faktisk „Vore Sangfugle“.

JEL bemærker at han de første 25 år arbejdede ret isoleret med svampene, men at der nu er „blevet dannet en særlig forening af svampekyndige, og de mere videnskabelig indstillede af dennes medlemmer afholder små ‘kongresser’“.

I 1927 var JEL på foredragsrejse i USA. Han bemærkede at dyre-, fugle- og planteliv lignede det europæiske, men hvis man så nærmere til, var det alligevel andre arter. „Mens vi herhjemme kun har een slags vilde aster og gyldenris, har man derovre i snesevis af arter“. Når han havde

lejlighed til det, kastede han også „et blik på svampefloraen i de forskellige egne“ og så „at den hovedsagelig var dannet af de samme arter, vi kender herhjemme“. Det undrede ham derfor at de amerikanske svampeværker mest rummede „amerikanske“ arter (JEL's anførselstegn) og forholdsvis få europæiske. JEL mente at dette skyldtes at „hvad i Europa kaldtes eet, i Amerika kom til at hedde noget andet“ og at „dette misforhold burde bringes ud af verden“. Han fik da den ide at rejse derover med sit billedmateriale og drøfte forholdene med de amerikanske svampeforskere.

Ideen blev virkeliggjort i 1931 på en tre måneders rundrejse gennem 30 stater plus en del af Canada med afholdelse af mykologiske sammenkomster og ekskursioner. Rejsen bestyrkede JEL i troen på betydningen af hans billedværk. Han kommer ikke ind på om han fik bekræftet sin teori om at de amerikanske svampearter i virkeligheden var identiske med de europæiske.

Erindringsbogen efterlader indtrykket af en energisk og myreflittig person for hvem meget lykkedes. Af pladshensyn har jeg udeladt en mængde oplysninger om hans aktiviteter, bl.a. om hans omfattende forfattervirksomhed. Trods JEL's beskedenhed i omtalen af sig selv står det klart at han har været en strålende pædagog som ofte kunne få bølgene til at gå højt. Det der stod hans hjerte nærmest var kampen for de små i samfundet, især „husmandsstændens begyndende opvågning til bevidsthed og selvbevidsthed“. Et middel i denne kamp var jordreformer og indførelse af grundskyld, ideer som JEL viede en stor del af sit liv og sin arbejdskraft og som fylder en umådelig stor del af bogen. Politisk karakteriserer JEL sig selv som stående „egentlig udenfor partierne, yderst til venstre“. Han var dog medlem af Det Radikale Venstre (som dengang stod betydelig længere til venstre end i dag) fra 1911 og havde sæde i hovedbestyrelsen og forskellige vigtige udvalg 1916-1933. Således ydede han en kolossal indsats som formand for partiets udvalg vedrørende jordspørgsmålet.

Som nævnt interesserede JEL sig allerede som 16-årig så meget for svampe at han opsøgte Rostrup for at få hjælp om emnet, og han brugte livet igennem umådelig megen tid på svampestudier, kulminerende med udgivelsen af

– at en frimærkeudgivelse i England i januar 1998 har bragt sindene i bevægelse blandt engelske myko-filatelister. Det famøse frimærke forestiller en smuk Rørhat med underteksten *Boletus satanas* (Satans Rørhat). Sådan et har vi også i Danmark. Den væsentligste forskel mellem det engelske og det danske frimærke er, at det danske rent faktisk forestiller Satans Rørhat. Det gør det engelske ikke. Man har anvendt en illustration udført af Worthington Smith omkring århundredskiftet, men da frimærket skulle trykkes, mente postvæsenet ikke, at den affotografering af Satans Rørhat, de havde fået tilsendt fra den engelske svampeforenings rørhatteekspert Alan Hills, var god nok, så de fik lavet en ny med professionel hjælp fra the Natural History Photographic Agency. Problemet er blot, at dette agency ikke har megen forstand på svampe. De kom til at affotografere en Punktstokket Indigo-Rørhat i stedet, og så endte den på det i øvrigt smukke 63 pence-frimærke. (BMS Newsletter, februar 1998).

– at der i cykelkælderen under Rosenborg Slot vokser champignoner i kanten af gulvet. I begyndelsen af juni 1998 mødte betjenten, Jesper Lorenz, op på Botanisk Centralbibliotek med et par flotte eksemplarer og fik med hjælp fra Henning Knudsen identificeret dem til den særlige kæmpe-varietet af Vej-Champignon (*Agaricus bitorquis*), som F.H. Møller i 1950 beskrev under navnet var. *valida*. Møller beskrev hatten som 10-15 cm bred – Vej-Champignon er normalt langt mindre – men under Rosenborg antager svampene royal størrelse: de største har

haft en hatdiameter på over 30 cm. Høsten i første halvdel af juni blev på en halv snes frugtlegemer, og der er begrundet håb om flere. Kælderen er både fugtig og tillukket, så mycelierne har det antagelig fint. Og da de næppe gør nogen som helst skade på murværket, opnår de forhåbentlig kongelig beskyttelse fremover.

– at grækeren Theophrastos (372-287 f.Kr.) var den første, der uden forbehold henførte svampene til planteriget (svamperiget var ikke opfundet dengang). Således var han næsten 2000 år forud for sin tid, eftersom mange naturforskere ellers helt frem i 1600-tallet opfattede svampene som ekskrementer fra forrådnelsesprocesser, dannet af vand og fråde, placeret på overgangen mellem den levende og livløse natur. Mange af vore nutidige fagudtryk og slægtsnavne kan vi takke Theophrastos for, selv om vi måske bruger dem anderledes end han. F.eks. kaldte han hatsvampe for „mykes“, stokløse svampe for „pezis“ og trøfler for „hydnon“. Hans bemærkninger om svampe er præget af helt fordomsfri og neutral iagttagelsessevne. Han skriver blandt andet, at mange svampe vokser i forbindelse med træernes rødder, og at svampes lugt og smag er uafhængig af substratets lugt. Og det er ganske vist. (Dörfelt & Heklau, 1998: Die Geschichte der Mykologie).

– at mange insekter bruger korkagtige frugtlegemer og stromaer til at overvinde i. Den særprægede kulsvamp Bæltekugle (*Daldinia concentrica*), der er almindelig på især døde grene af f.eks. El og Birk i det meste af verden, men er sjælden i Danmark, har vist sig at være vinterboplads for over 100 forskellige insekter. To polske entomologer fortæller om, hvordan arbejdermyrer af arten *Leptothorax acervorum* vågner op af vinterdvalen, hvis stromaerne brækkes i stykker om vinteren, men at de straks begynder at gnave sig dybere ind, fordi de forstyrres af lyset. Bæltekugle er en effektiv trænedbryder, der muligvis spredes rundt i levende træers saftstrøm som små myceliefragmenter eller lignende, og efter træets død kan de opbruge næsten to tredjedele af veddets

Rebekka Weimar **11/4-1944 til 1/12-1996**

Rebekka Weimar er død af kræft.

Rebekka var et af foreningens farverigeste medlemmer og flittig deltager i mange af vores aktiviteter. Medlemmerne vil huske Rebekka fra Åbent hus arrangementerne i København, hvor hun iført sort kjole og lange, sorte fletninger gesvindt bevægede sig mellem folk og svampe.

Hendes kendskab til svampene var omfattende og hun videregav generøst sine erfaringer med spise- og giftsvampe. Rebekka var foreningens stuntman. Hun begrænsede sig ikke til de velkendte spisesvampe, men eksperimenterede med de mange arter, som bøgerne dømmes „værdiløs“. På Åbent hus høstede Rebekka adskillige efterladte kollektioner og kunne næste gang afsige dom over kræene i malende vendinger. Rebekkas karakteristikker var aldrig kedelige – det være sig svampe eller svampefolk! Heldigvis var Rebekka flittig leverandør til Svampe hvilket fremgår af listen herunder:

Advarsel og opfordring. Svampe 7 (1983)
Ny og morsom købesvamp. Svampe 12 (1985)
Svampetræthed. Svampe 15 (1987)
Plant en svamp. Svampe 16 (1987)
Knivforbud truer sagesløse. Svampe 17 (1988)
Nye spisesvampe med gammel metode.
Svampe 18 (1988)
Vandskræk. Svampe 20 (1989)

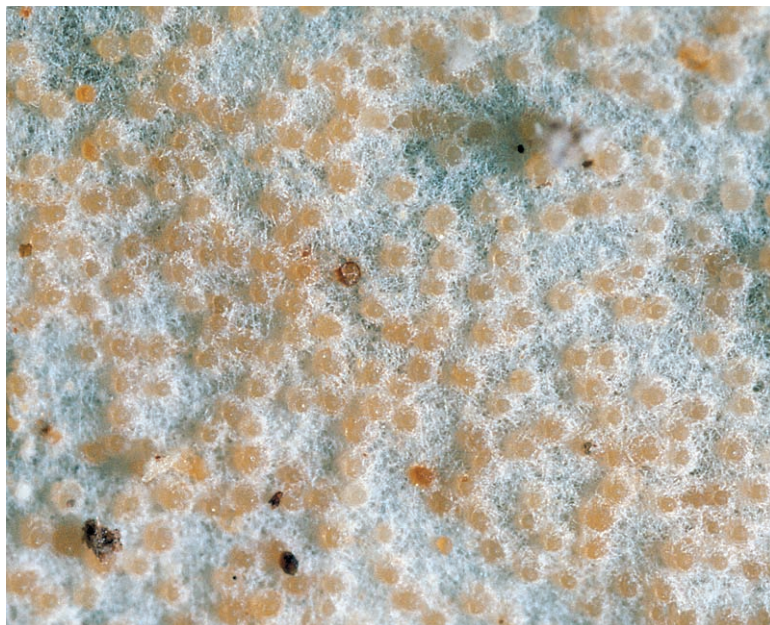
Nyd dem igen og lad os mindes Rebekka!

Rebekka Weimar 11/4-1944 til 1/12-1996.
Foto Britt Lindemann.

Danske kødkernesvampe 4 – *Arachnocrea stipata*

Thomas Læssøe

Arachnocrea stipata på bøgeblad, TL-4542. Foto Jens H. Petersen.

Arten som skal omtales her tilhører slægten *Arachnocrea* Z. Moravec. Moravec (1956) opstillede slægten dels for den her omtalte art, *A. stipata* (Fuckel) Z. Moravec, dels for den nordamerikanske *A. citrinella* (Ellis) Moravec. Sidstnævnte er siden overført til slægten *Pseudohypocrea* Doi. Doi (1972) har desuden beskrevet arten *A. scabrida* på ædelgran (*Abies*) i Japan, en art der bl.a. er karakteriseret ved sine vortede sporer. Det er oplagt at *Arachnocrea* er nært beslægtet med arter indenfor slægten *Hypocrea* Fr. I hvert fald deler de to slægter en væsentlig karakter, nemlig sporenes opsplitning i to allerede inden i sækkene. Doi deler dette synspunkt, mens Müller & von Arx

(1962) mente, at slægtskabsforholdet var nærmere *Hypomyces* (Fr.) Tul. Rogerson (1970) synonymiserede slægten med *Hypomyces*. Sporerne hos *A. stipata* er udtrukket i en spids, mens de er afrundede hos *Hypocrea*. Fællesstomaet hos *A. stipata* er meget løst opbygget og minder nærmest om et tætvet spindelvæv (subiculum) og jeg foreslår det danske navn Spindkerne for *A. stipata*. Arten har ikke tidligere været rapporteret fra Danmark men er angivet fra Sverige (Eriksson 1992). Den er derudover også kendt fra bl.a. Frankrig, Belgien, Tyskland, Polen, Tjekkiet (Moravec 1956), Storbritannien (Dennis 1981) og Nordamerika (Moravec 1956, Barr & al.

Thomas Læssøe, Botanisk Institut, Øster Farimagsgade 2D, 1353 København K; e-mail: thomasL@bot.ku.dk

Danish Hypocrealean fungi 4—*Arachnocrea stipata*

SUMMARY: *Arachnocrea stipata* is reported for the first time from Denmark based on a number of collections from leaf litter and decaying branches (*Picea*, *Pinus* and *Fagus*). It seems to be widespread in Denmark and, indeed, in the northern temperate zone.

1996). Schröter (1908) introducerede synonymet *Hypomyces arachnoideus* Schröt. – et velvalgt men altså overflødigt navn.

Beskrivelse

Perithecier pæreformede, siddende i et hvidt til cremefarvet udbredt subiculum, der let kan løsnes fra substratet, lysebrune, uden farveskift i KOH, kollaberende fra siden ved tørring, 200-250 (h) × 150-205 (b) µm, ostiole lidt lysere, papilformet udtrukket, op til ca 50 µm.

Asci 8-sporede, cylindriske, med tydeligt refraktivt I-apikalapparat, sporerne overlappende men i én række, udtrukket tenformede, 2-cellede, tidligt opsplittende i delsporer, 3,6-5,2 × 1,8-2,4 µm, den ene spore typisk brodagtigt udtrukket mens den anden er mere kileformet, meget fint ru under olie, farveløse; subiculumhyfer af flere typer, cylindriske, hyaline, fint ru, ca. 3,5 µm brede og bredere, glatte, op til 4,5 µm brede, desuden blæreformede celler op til 24 × 14 µm.

Anamorf: Ikke observeret (ukendt).

Substrat: Det danske materiale på diverse former for førne, evt. på pinde. Døde svampe er ikke konstateret som substrat, men fx Müller & von Arx (1962) angiver bladhatte som eneste substrat. Moravec (1956) skriver, at den kan gro på næsten hvad som helst og også på gamle svampe. Artens mere præcise biologi må siges at være uafklaret for indeværende.

MATERIALE: NØ-JYLL.: Tårnby Klitplantage, 14.10. 1985, på grankvist (*Picea*), K. Hauerslev (C); Nør-lund (Rold), 27.9.1965, K. Hauerslev (C); Høstemark Skov, 10.4.1995, på bøgeblad (*Fagus* leaf), T. Læssøe (TL-3829) (C). – S-JYLL.: Vest for Gram, Stavnager Plantage, 28.9. 1996, på granførne (*Picea* litter)

(modnet i æske), TL-4375 (C); Frøslev Plantage, 16.10.1950, på nåledække (on needles), M.P. Christiansen 1669 & 1672, som *Hypomyces terrestris*/ *H.* sp. (C, CP). – NØ-SJÆLL.: Grib Skov, 1.10.1950, M.P. Christiansen, som *Hypocrea* sp. (CP); Hillerød, 21.9.1987, på løvtræ, K. Hauerslev (C); Grib Skov, 2.10.1977, på nåletræs bark, K. Hauerslev (som *Hypomyces ochraceus*)(C); Kalvebod Fælle, 29.3.1996, på kvist af El (*Alnus*), B.T. Olsen (C). – S-SJÆLL.: Korsør, 12.8.1961, på Fyr (*Pinus*) med *Resinicium bicolor*, K. Hauerslev (C); Sorø, Filosofgangen, 15.10.97, på løvtræ, J. Heilmann-Clausen (C) – MØN: Pomlerende, 27.9.1997, på bøgeblad, TL-4542 (Dias JHP)(C).

Litteratur

- Barr, M.E., S.M. Huhndorf & C.T. Rogerson 1996. The pyrenomycetes described by J.B. Ellis. – Mem. New York Botanical Garden 79: 1-137.
- Dennis, R.W.G. 1981. British ascomycetes. Addenda and corrigenda. – Vaduz.
- Doi, Y. 1972. Revision of the Hypocreales with cultural observations. IV. The genus *Hypocrea* and its allies in Japan (2). Enumeration of the species. – Bull. Nat. Sci. Mus. Tokyo 15 (4): 649-751.
- Eriksson, O. 1992. The non-lichenized pyrenomycetes of Sweden. – Lund.
- Moravec, Z. 1956. *Arachnocrea*, un genre nouveau de la famille des Nectriaceae. – Bull. Soc. mycol. Fr. 72: 160-166.
- Müller, E. & J.A. von Arx 1962. Die Gattungen der didymosporen Pyrenomyceten. – Beiträge zur Kryptogamenflora der Schweiz 11 (2): 1-922.
- Rogerson, C.T. 1970. The Hypocrealean fungi (Ascomycetes, Hypocreales). – Mycologia 62:

Noter om svampenavne (8)

Flemming Rune

Vinter-Huesvamp

(*Mycena tintinabulum* (Fr.) Quél.)

Vinter-Huesvamp er, som navnet siger, en af vore forholdsvis få vintersvampe. Den klarer frosten nogenlunde og vokser livligt i tøperioder. Fra sent efterår og vinteren igennem ses frugtlegemerne i tætte knipper på stød og store, døde grene af forskellige løvtræer, herhjemme mest bøg.

Arten blev første gang beskrevet i 1829 som en varietet af Toppet Huesvamp (*Mycena gale-riculata* var. *hyemalis*), fordi Toppet Huesvamp også vokser i knipper på stød og grene, omend den er meget større (Lasch 1829). Der er dog ingen tvivl om, at der er tale om to helt forskellige arter, og derfor beskrev Elias Fries den som en selvstændig art ni år senere i sin „Epicrisis systematis mycologici“ (Fries 1838). Han glemte godt nok at omtale, at arten vokser i knipper, og det har blandt nogle mykologer skabt tvivl om identiteten af hans art, men Fries refererede til Lasch's meget detaljerede beskrivelse og kaldte den rosende „optima“, så der er ingen tvivl om identiteten.

Fries blev ved navngivningen inspireret af hattens udseende, der som ung er klokkeformet, og han døbte den *Agaricus tintinabulum*. En bjælde eller en lille klokke hedder *tintinabulum* på latin. Siden hen har en anden stavemåde, nemlig *tintinnabulum*, vundet indpas, men hvilken er den rigtige?

Vi kan se, at Fries selv var i tvivl. I sin

samleværk „Hymenomycetes Europaei“ kalder han arten *A. tintinabulum* under artsbeskrivelsen, men i registret skriver han *A. tintinnabulum* (Fries 1874). Quélet (1872), der flyttede arten ind i huesvampeslægten, brugte konsekvent stavemåden *tintinabulum*, men i dette århundrede har *tintinnabulum* været langt mere anvendt. Konrad & Maublanc (1948) gjorde dog på forunderlig vis samme fejl som Fries 74 år tidligere: dobbelt-n i registret og enkelt-n i artsbeskrivelsen.

De latinske ordbøger er ikke til megen hjælp. I Kjær (1967) er – meget inkonsekvent – en klokke oversat med *tintinnabulum* og en bjælde med *tintinabulum*, men den første stavemåde lader dog til at være langt mere almindelig end den sidste. Begge stavemåder ser ud til at være anvendt i klassisk latin (før Plinius), og når begge stavemåder således er ortografisk rigtige, foreskriver den botaniske kodeks (Greuter m.fl. 1994), at original-forfatterens stavemåde skal anvendes. Derfor ingen tvivl: *Mycena tintinabulum* (Fr.) Quél.

Blåbladet Rødblåd (*Entoloma chalybeum* (Pers. : Fr.) Noordel.)

Hist og her på græsrige overdrev kan man finde Blåbladet Rødblåd, den almindeligste Rødblåd-art med blålige lameller som ung. Dens latinske navn er netop inspireret af de smukke lameller: *chalybeus* betyder stålblå eller stålfarvet.

Flemming Rune, Forskningscentret for Skov & Landskab, Hørsholm Kongevej 11, 2970 Hørsholm; e-mail: flr@fsl.dk

Notes on fungal nomenclature (8)

SUMMARY: Nomenclatural problems for four species of macrofungi are discussed, and the valid names according to the International Code of Botanical Nomenclature (Tokyo Code) 1994, are selected.

The orthography of *Mycena tintinabulum* (Fr. 1838) Quél. 1872, is determined by the spelling by the original author. The younger orthographic variant *M. tintinnabulum* must not be used.

A similar situation exists for *Entoloma chalybeum* (Pers. 1801 : Fr. 1821) Noordel. 1882, where the younger orthographic variant *E. chalybaeum* must not be used.

When synonymizing *Psathyrella gracilis* (Pers. 1801 : Fr. 1821) Quél. 1872 and *P. corrugis* (Pers. 1797 : Fr. 1821) Konrad & Maubl. 1948, the latter takes priority as the oldest sanctioned name, even though the former has been widely used this century. The oldest non-sanctioned name is *Agaricus diffusus* Batsch 1786.

Gyromitra ancilis (Pers. 1822 : Fr. 1822) Kreisel 1984 takes priority over *G. perlata* (Fr. 1822 : Fr. 1822) Harmaja 1969, because its basionym precedes the latter with several months in 1822.

Blåbladet Rødblads videnskabelige navn skal staves *Entoloma chalybeum*. De viste eksemplarer er gamle og derfor ikke så blå på hatten som de ofte er fra begyndelsen. Høstemark Skov, 31.7.1993, JV93-359. Foto Jan Vesterholt.

Artsnavnet er opfundet af Persoon (1801). Han kaldte den *Agaricus chalybeus*, og ligeså gjorde Fries (1821) i „Systema mycologicum“. Sanktioneringen af Fries' navne betyder, at de skal anvendes i den staveform, som den oprindelige forfatter (ikke nødvendigvis Fries) har anvendt.

Derfor er den populære 1800-tals stavemåde *chalybaeus* ikke lovlig i forbindelse med dette artsnavn, selv om den har været næsten enerådende i dette århundrede. Da Noordeloos (1982) kombinerede arten ind i slægten *Entoloma* (endelsen *-loma* er intetkøn), kaldte han den *E. chalybaeum* stavet med ae, en stavemåde der går igen i f.eks. Moser (1983), Petersen & Vesterholt (1990) og Hansen & Knudsen (1992).

Men sagen er klar: Blåbladet Rødblads skal staves, som Persoon ville det: *Entoloma chalybeum*.

Rødægget Mørkhat (*Psathyrella corrugis* (Pers. : Fr.) Konrad & Maubl.)

Rødægget Mørkhat er en meget almindelig jordboende art, der typisk vokser i løvskove i forbindelse med små træstykker. Gennem de senere år har to navne været anvendt om arten, *Psathyrella gracilis* (Fr.: Fr.) Quél. og *P. corrugis* (Pers. : Fr.) Konrad & Maubl.

I „Systema mycologicum“ opfattede Fries (1821) de to navne som hørende til to forskellige arter, men i dag er de fleste enige om, at navnene dækker over den samme art. Allerede Lange (1939) mente således, at *P. corrugis* er en varietet af *P. gracilis*. I vort århundrede har langt de fleste anvendt navnet *P. gracilis* om Rødægget Mørkhat, men hvis man anerkender, at *P. corrugis* er samme art, har dette navn prioritet, fordi det er ældre.

Rødægget Mørkhat blev første gang beskrevet af Batsch (1786) og illustreret med

Rødægget Mørkhat skal hedde *Psathyrella corrugis*, ikke *P. gracilis*. Gadevang i Nordsjælland, 30.8.1988. Foto Flemming Rune.

vist nok flere små, håndkolorerede stik. Desværre var han så usikker på artens identitet, at han tilsyneladende beskrev den under flere navne, bl.a. *Agaricus diffusus* og „*Agaricus carbonarii varietas*“. Persoon (1801) dannede sig et bedre overblik over arten og dens variation end Batsch og beskrev den som to arter, han selv døbte *A. gracilis* og *A. corrugis*. Det ene af navnene, *A. corrugis*, refererede han dog fra et af sine egne tidligere værker (Persoon 1797), og derved er det fire år ældre end *A. gracilis*. Konrad & Maublanc (1948) flyttede *A. corrugis* over i mørkhatte-slægten, så navnet i dag er *Psathyrella corrugis* (Pers.:Fr.) Konrad & Maubl.

Hvis navnene i Fries (1821) ikke havde været sanktioneret, skulde arten kaldes *P. diffusus* med henvisning til Batsch's navn, og hvis Persoons navne havde været samtidige, skulde arten kaldes *P. gracilis* med henvisning til, at

Jakob E. Lange valgte at synonymisere *P. corrugis* under *P. gracilis*. Men navnet *P. corrugis* er ældst og sanktioneret, så det skal anvendes.

Stor Foldbægersvamp (*Gyromitra ancilis* Pers. : Fr.) Kreisel)

Stor Foldbægersvamp vokser på eller omkring rådne nåletræstubbe og er ret ualmindelig i det meste af Europa. I Danmark er den sjælden, men længere nordpå i Skandinavien i de store nåleskovsområder træffer man den hist og her.

Den blev nybeskrevet samme år under to forskellige latinske navne i to forskellige lande. I Holland beskrev Persoon (1822) den under navnet *Peziza ancilis* i første del af sit værk „*Mycologia europaea*“, og i Sverige beskrev Fries (1822) den under navnet *Peziza perlata* i anden del af „*Systema mycologicum*“.

Beskrivelserne var dog så forskellige, at Fries ikke kunne gennemskue, at der var tale om den samme art. Derfor inkluderede han også Persoons navn i sin flora som en selvstændig art, hvorved de begge blev sanktioneret.

I 1800-tallet blev begge navne kombineret ind i Foldbæger-slægten *Discina*, først *D. perlata* af Fries (1849), senere *D. ancilis* af Saccardo (1889), og mange efter ham har foreslået at *Discina* synonymiseres med *Gyromitra*, fordi skillekaraktererne i sporeornamentation og i svampekødets opbygning ikke holder på slægtsniveau. Dette er senere eftervist ved elektronmikroskopi af Kimbrough m.fl. (1990).

Der er således i dag enighed blandt de fleste mykologer om at *Discina* er en del af *Gyromitra*, og de to artsnavne *perlata* og *ancilis* er kombineret i *Gyromitra* som *G. perlata* (Fr.: Fr.) Harmaja (1969) og *G. ancilis* (Pers.: Fr.) Kreisel (1984).

Der er imidlertid ikke tvivl om, at der er tale om samme art, og så skal det ældste navn bruges. Første del af Persoons „Mycologia europaea“ blev udgivet tidligt på foråret 1822 (i hvert fald inden den 14. april, hvor en kollega nævner at han havde den til besigtigelse). De første 274 sider af anden del af Fries' „Systema mycologicum“ stammer antagelig fra efteråret 1822, selv om titelbladet siger 1823 (da blev de sidste godt 350 sider af bindet udgivet).

Persoon kom altså nogle måneder før Fries med navnet *ancilis*, og så har det prioritet i dag.

Litteratur

Batsch, A.J.G.C. 1786. Elenchi fungorum.

Continuatio prima. – Halle.

Fries, E.M. 1821. Systema mycologicum, sistens fungorum ordines, genera et species, huc usque cognitae. Vol. 1. – Lund.

- 1822. Systema mycologicum, sistens fungorum ordines, genera et species, huc usque cognitae. Vol. 2. (påtrykt årstallet 1823). – Lund.

- 1838. Epicrisis systematis mycologici seu synopsis Hymenomycetum. – Uppsala.

- 1849. Summa vegetabilium Scandinaviae, seu enumeratio, systematica et critica, plantarum tum

cotyledonearum, quum nemearum inter occidentale et album, inter Eidoram et Nordkap, hactenus lectarum, una cum singulae distributione geographica. Sectio posterior. – Uppsala.

- 1874. Hymenomycetes Europaei sive epicriseos systematis mycologici. – Uppsala.

Greuter, W. m.fl. 1994. International Code of Botanical Nomenclature (Tokyo Code). Adopted by the Fifteenth International Botanical Congress, Yokohama, August-September 1993. – Königstein.

Hansen, L. & H. Knudsen (red.) 1992. Nordic Macromycetes. Vol 2. – København.

Harmaja, H. 1969. A wider and more natural concept of the genus *Gyromitra* Fr. – *Karstenia* 9: 9-12.

Kimbrough, J.W. & C.-C. Wu & J.L. Gibson 1990. Ultrastructural observations on Helvellaceae (Pezizales, Ascomycetes). IV. Ascospore ortogeny in selected species of *Gyromitra* subgenus *Discina*. – *Canadian Journal of Botany* 68 (2): 317-328.

Kjær, L.O. 1967. Dansk-latinsk ordbog. 2. udg. – København.

Konrad, P. & A. Maublanc 1948. Les Agaricales. Agaricaceae. – *Encyclopédie Mycologique* 14: 1-469.

Kreisel, H. 1984. Beitrag zur Nomenclatur einiger Grosspilze. – *Boletus* 1: 29-30.

Lange, J.E. 1939. Flora Agaricina Danica. Vol 4. – København.

Lasch, W.G. 1829. Enumeratio hymenomycetum pileatorum marchiae Brandenburgicae, nondum in floris nostratibus nominatorum, cum observationibus in cognitis et novorum descriptionibus. – *Linnaea* 4: 518-553.

Moser, M. 1983: Kleine Kryptogamenflora, Band IIb/2. Die Röhrlinge und Blätterpilze. – Stuttgart.

Noordeloos, M.E. 1982. Notes on *Entoloma*. New and rare species of *Entoloma* from Scandinavia. New names and combinations. – *Nordic Journal of Botany* 2 (2): 155- 162.

Persoon, D.C.H. 1797. Tentamen dispositionis methodicae fungorum, ordines genera et familias. – Leipzig.

- 1801. Synopsis methodica fungorum. – Göttingen.

- 1822. Mycologia europaea seu completa omnium fungorum in variis europaeae regionibus detectorum enumeratio. Vol 1. – Erlangen.

Petersen, J.H. & J. Vesterholt (red.) 1990. Danske storsvampe. Basidiesvampe. – København.

Generalforsamling 7. marts 1998

1. Valg af dirigent og referent

Efter forslag fra bestyrelsen blev Henning Knudsen valgt til dirigent og Preben Graae Sørensen til referent. Dirigenten konstaterede at forsamlingen var indkaldt med det i foreningens love foreskrevne varsel på 14 dage, men at datoen på grund af en misforståelse i forbindelse med lokalereservationen havde overskredet den i lovene fastsatte frist. Ingen af de tilstedeværende havde noget at indvende mod overskridelsen og dirigenten erklærede generalforsamlingen for lovligt indkaldt.

2. Beretning om foreningens virke i det forløbne år samt planer for det kommende år

Formanden Jørgen Albertsen berettede at svampesæsonen 1997 alt i alt måtte betegnes som god, selv om vejret havde været præget af ringe nedbør. Svampene begyndte at vise sig allerede efter udgangen af januar, og i april dukkede morklerne op i mange haver. Boserupturen gav mange morkler, og i den følgende måned kom en del vårmusseroner frem. Sommeren var varm og tør med en lang flad kantarelsæson. Den varme august medførte adskillige fund af arter hvis nordgrænse går gennem Danmark, f.eks. adskillige fund af Satans Rørhat. Sæsonen var dog ikke værre end at foreningen i september i Peter Lieps Hus kunne udstille mange flotte eksemplarer af en lang række arter. Antallet af udstillingsgæster var også pænt omend det ikke helt kunne leve op til restauratørens forhåbninger. Af udadvendte arrangementer har der endvidere været afholdt udstillinger i Århus og i Nordjylland samt åbent hus i Hørsholm.

Som eksempel på nye aktiviteter havde Svampeforeningen takket være Christian Langes ihærdige indsats fået sin egen hjemmeside der indeholder et væld af nyttige informationer for medlemmerne (adresse: <http://www.mycosoc.dk>). Af indholdet kan nævnes dagsaktuelle oplysninger om sjældne fund samt supplerende oplysninger og trykfejlslister til foreningens publikationer. Herudover findes en lang række henvisninger til udenlandske hjemmesider om svampe. Morten Christensen, Christian Lange og Ella Brandt har bidraget til hjemmesiden med en

liste over foreningens byttetidsskrifter og svampebøger. Hjemmesiden indeholder ligeledes oplysninger om foreningens fonde og reglerne for hvordan man søger støtte. For de mest ivrige opdaterer Jens H. Petersen gennem hele svampesæsonen en side med prognoser for hvordan svampefloret forventes at udvikle sig i den nærmeste fremtid.

Sammen med indkaldelsen til generalforsamlingen udsendte foreningen Svampe 37. For 18 år siden erstattede Svampe foreningens daværende engelsksprogede videnskabelige publikation Friesia. Ændringen skete efter mange diskussioner i foreningen. Den dengang udtrykte frygt for at det ville vise sig umuligt at fremskaffe en tilstrækkelig mængde dansksproget stof har heldigvis vist sig at være ubegrundet. Bladet har utvivlsomt bidraget til at foreningens medlemstal siden 1980 har kunnet holde sig omkring 1800. For det store arbejde med produktionen takkedes først og fremmest Jan Vesterholt og Jens H. Petersen. Arbejdsgangen er at Jan Vesterholt modtager de indkomne manuskripter og udfører hovedparten af det redaktionelle arbejde. Jens H. Petersen skanner illustrationerne ind og sætter bladet op ved hjælp af et professionelt publiceringsprogram. Han er dermed ansvarlig for bladets ydre fremtræden. Sammenlignet med tilsvarende tidsskrifter fra andre lande præsenterer bladet sig flot, også takket være bladets to korrekturlæsere Mogens Holm og Steen Elborne. Selvom redaktionen for tiden ikke havde egentlig stofmangel, opfordrede formanden alle medlemmerne til personlig at præge bladet ved at indsende stof om svampe som de fandt kunne være af interesse for andre.

En del af det daglige arbejde udføres af foreningens udvalg. Fra fredningsudvalget deltager Erik Rald i brugerrådet for Jægersborg Dyrehave, som har høringsret i forbindelse med fastlæggelsen af Dyrehavens driftsplaner for de kommende 15 år. Foreningen håber sammen med andre naturorganisationer at kunne sikre at driftsplanerne ikke vil udhule Dyrehavens status som en af landets fornemste svampelokaliteter. Erik Rald følger også nøje de projekter på Københavns Vestvold, som drejer sig om at fritlægge en stor del af arealerne. Danmarks eneste voksested for Rynket klokkemorkel er stadig truet idet

projekterne skifter i takt med udskiftningen af de ansvarlige projektledere. Jan Vesterholt har på tilsvarende måde fremført foreningens synspunkter vedrørende Båstlund Krats skæbne ved en eventuel udvidelse af Billund Lufthavn. Christian Lange følger udviklingen i Buderupholm Skov, hvor der er iværksat plejeforanstaltninger for at bevare en truet bestand af orkideen Fruesko. Voksestedet er tillige en meget spændende mykologisk lokalitet, som nødig skulle gå tabt i kampen for at tilgodese orkideerne.

Under diskussionen af beretningen nævnte Thomas Læssøe at Erik Rald som foreningens repræsentant havde deltaget i et møde i European Council for the Conservation of Fungi som var blevet afholdt i Italien. Thomas Læssøe opfordrede også medlemmerne til at bakke op om workshop-arrangementerne hvor der er lejlighed til at gå i dybden med bestemte svampegrupper.

Formandens beretning blev godkendt.

Vedrørende næste års aktiviteter mindede formanden om det forestående svampefarvningsseminar i Århus og om muligheden for at studere svampe i Cyberspace 16. marts. Bjørn Pedersen bad om snarlig tilmelding til Bornholmsturen i efterårsferien. Formanden opfordrede medlemmerne til at møde op på de lokale planlægningsmøder, enten for at komme med forslag til ture eller endnu bedre for selv at være med til at arrangere ture.

3. Fremlæggelse af foreningens reviderede årsregnskab

Det detaljerede regnskab blev uddelt til interesserede. Kassereren Esben Dybkjær oplyste at foreningen for tiden måtte betegnes som relativt velstående. Indtægter havde været 253.351 kr., herunder et tilskud på 30.000 kr fra tipsmidlerne. Udgifterne havde været 224.381 kr., heraf 86.346 kr. til trykning og 41.617 kr. til porto. Foreningens formue var pr. 31. december 736.604 kr., heri inkluderet M.P. Christiansens fond, K. Hauerslevs fond og Flora Agaricina Danica fonden. Foreningen havde modtaget tilsagn om en driftsstøtte på 40.000 kr fra tipsmidlerne for 1998.

Foreningens regnskab blev godkendt.

4. Beretning om Svampetryks virksomhed samt fremlæggelse af årsregnskab

Jørgen Albertsen oplyste at Svampetryk i fremtiden ville fungere som en postordreforretning, og at alle bestillinger skulle sendes til Ella Brandt i Mundelstrup. Det ville ikke længere være muligt at købe bøger på åbent hus i København, men foreningen ville sørge for „bladre“-eksemplarer af de vigtigste bøger. De samlede indtægter i Svampetryk havde været 115.216 kr. og udgifterne 70.228 kr. Den samlede formue eksklusive FNE var 125.745 kr. Størstedelen af formuen, i alt 96.000 kr., er bundet i varelageret. Efter forespørgsel fra Rudolph Meyer bekræftede Jørgen Albertsen at boglageret er forsikret.

5. Fastsættelse af kontingent for 1998

Bestyrelsens forslag om uændret kontingent blev vedtaget.

6. Behandling af indkomne forslag

Der var ikke fremkommet forslag til dette punkt som derfor bortfaldt.

7. Valg af bestyrelsesmedlemmer

På valg var Esben Dybkjær, Jacob Heilmann-Clausen, Joan Momberg, Benny T. Olsen og Jens H. Petersen. De havde alle erklæret sig villige til genvalg, og da der ikke fremkom andre kandidatforslag godkendtes bestyrelsens forslag.

8. Valg af suppleanter

På valg var Jan Vesterholt som var villig til genvalg. Der fremkom ingen andre forslag til suppleanter og han var dermed valgt.

9. Valg af revisor og revisorsuppleant

Efter bestyrelsens forslag genvalgtes Bjarne Brønsvig som revisor og Jørgen Sehested-Grove som revisorsuppleant.

10. Eventuelt

Jørgen Gry advarede mod et politisk forslag om privatisering af statsskovene og af jagtretten i skovene. På længere sigt vil det kunne indskrænke mulighederne for at samle svampe i statsskovene.

Da der herefter ikke var flere der ønskede ordet, erklærede dirigenten

Forfattervejledning

Manuskripter

Artikler til Svampe kan afleveres på 3,5" diskette fra IBM-PC kompatible eller Macintosh computere. Kommer teksterne fra IBM-PC, skal de være lagret som Word, WordPerfect eller som ASCII-dokumenter (også kaldet DOS-tekst).

Hvis du er i tvivl, så kontakt Jan Vesterholt, tlf: 75 89 34 42.

Indlæg til bladet kan naturligvis også afleveres maskinskrevet.

Manuskripter sendes til Jan Vesterholt, Kærvænget 32B, Gl. Sole, 8722 Hedensted.

Illustrationer

Fotografier, der ønskes bragt i farve, afleveres som film (dias eller negativer). Fotografier til sort/hvid illustration afleveres som dias eller som papirkopi i formater op til A4. Stregtegninger afleveres i dobbelt størrelse, dog maksimalt i A4 format.

Udbredelseskort, diagrammer, tabeller og lignende afleveres som skitser, der af redaktionen rentegnes på computer.

Ved spørgsmål angående illustrationer, kontakt Jens H. Petersen, tlf.: 86 10 00 96.

Navnebrug

Ved dansk svampenavngivning følges „De danske svampenavne – en kommenteret navneliste“ (Petersen & Vesterholt 1993). Findes intet navn heri, kan forfatteren selv foreslå et nyt navn. Forslag vil blive vurderet af redaktionen.

Afleveringsfrister

Stof til efterårsnummeret af Svampe skal være redaktionen i hænde senest den 1. maj; stof til forårsnummeret senest den 15. november.

Indholdsfortegnelse

- 1 **Ametyst-Kantarel og andre kantareller i Danmark**
Christian Lange
- 7 **Usædvanlige danske svampefund**
- 13 **Russula innocua – Lillebitte Skørhat**
Christian Lange
- 15 **Anmeldelser (Flora Agaricina Neerlandica vol. 3; Morel Tales; Truede og sårbare sopparter i Norge; Sopp i naturbeitemarke; Ekologisk katalog over storsvampe)**
- 18 **Sæsonens art: Kernerør**
Christian Lange & Jens H. Petersen
- 20 **Jacob E. Lange: Erindringer fra halvfjerdsindstyve år**
Mogens Holm
- 23 **Vidste du . . .**
Flemming Rune
- 24 **Rebekka Weimar 11/4 1944 - 1/12 1996**
- 25 **Danske kødkernesvampe 4 – *Arachnocrea stipata***
Thomas Læssøe
- 27 **Noter om svampenavne (8)**
Flemming Rune
- 31 **Generalforsamling 7. marts 1998**

Cantharellus amethysteus and related species in Denmark

Notes on rare fungi collected in Denmark

Russula innocua

Book reviews

Profiles of fungi : Epichlöe typhina

Jacob E. Lange : Memoirs

Did you know . . .

Obituary

Danish Hypocrealean fungi 4 – Arachnocrea stipata

Notes on fungal nomenclature (8)

General meeting 1998

Forsidebillede: Det sporebærende lag (hymenoforet) af Bleg Kantarel (*Cantharellus pallens*).

Bagsidebilleder: Sporebærende lag af (fra venstre) *Phlebia subochracea*, Bævretrunge (*Guepinia helvelloides*), Naftalin-Åresvamp (*Merulium fusisporum*), Siddende Moskantarel (*Arrhenia lobata*), Stråle Åresvamp (*Phlebia tremellosus*) & Køllekantarel (*Gomphus clavatus*). Fotos Jens H. Petersen.

ISSN 0106-7451

SVAMPE ³⁸ 1998